

Blijf paa det verdenshistoriske Værk

„Clara Raphael“

og den derved fremkaldte

D a m e l i t t e r a t u r.

Efter en høi Bestytterindes Ordre

af

Peter Bandal,
academist og Verdensborger.

Kjøbenhavn.

Førlagt af Bog- og Papiirhandler C. W. Stind.

Trykt hos Kgl. Hofbogtrykker Bianco Luno.

1851.

Bevaagne Patronesse!

Deres Forbring, fra min Haand at see en Bedømmelse af den ætheriske og dog verdensryftende Clara Raphaël, var mig, — tilgiv min Driftighed, — noget uventet og slet ikke behagelig.

De kjender selv, kjære Frue, tilstrækkelig noie min ringe Sands for den ordinære Æsthetiks Døgnproducter. I Zulefortællingen, denne saa meget efterspurgte Litteraturs Green, den eneste saagodtsom, der kan rivalisere med Skolebøger, christelige Laareperser og Almanaffer, hersker som bekjendt en saadan Grad af aandløs Fabrikation og ligefremt Plattenlagerie, at de enkelte bedre Ting aldeles drukne i dette Hav af Udsjæthed. Er man vel inde over Romanslugeriets Stadium og ikke endnu idetmindste bestalter Maaler og Brager, saa forhaster man sig just ikke saa overdrevent med at gribe enhver sliq velvilligen fremraft Gave.

De undrer Dem saa høilig over, at ikke vort første Firma, Heibergs vægtige Anbefaling tidligere har bevæget mig til at gjøre mig bekjendt med den sjonne lille Sjæls Bekjendelser; men De har jo dog saa ofte haft Leilighed

til at stifte Bekjendtskab med og grues ved min forfærdelige Mangel paa Autoritetstro; De burde egenlig vide, at jeg er meget langt fra at være Tilhænger af vort store digtende, theaterdirigerende, friticerende, componerende, filosofherende, stjernefiggende litterære Firma; jeg kjen-der saa saare nøie de lovmedholdelige litterære Optrække-rier, som begaaes ved Hjælp af Firmaer, og som Ghe- fen for hiint mangesidige Huus ikke skal være aldeles uforsøgt i.

Men efter Deres bestemte Ordre har jeg ikke turdet Andet end læse Bogen og nogle Dele af den vældige raphaelfte Litteratur, — for hvilken i disse Dage aabnes eget Folio paa Kongens Bibliothek; gamle Molbech, som dog skriver med begge Hænder paa eengang, sidder og transpirerer deroppe fra Morgen til Aften, og kan alligevel neppe faae de nye Sager i denne Retning protocollerede, med saa voldsom en Hastighed følge de i uoverskuelig Strøm paa hverandre.

At jeg virkelig skal forøge denne Strøms Voldsomhed!

Uden al Interessé har det Hele jo rigtignok ikke været. Dette store Nøse er netop et meget interessant Tilfælde af blind Allarm, et meget flaaende Exempel paa Firmaers Upaalidelighed, et stort Bidrag til Erkjendelse af det hæderlige Publicums Standpunct.

Men skal jeg endelig have Noget med Sagen at bestille, saa kan det kun være for at forsøge at gjøre den endnu blinde Alarm til en virkelig Alarm, at gjøre Striden fra en Phrasefrig til en Krig om Principer.

Dette Forsøg modtager De herved, min Naadigste, muligviis til liden Glæde for Dem og Deres.

Jeg tør maaskee neppe haabe, at jeg denne Gang vil være heldigere til at vinde Deres Bifald, end det desværre pleier at være Tilfældet; jeg veed jo ikke om De mindre end sædvanlig vil stødes ved mine Anstuelers Forsorenhed og min Ubarmhertighed mod Alt, hvad jeg anseer for fjendtligt for Menneffelivets Udvikling.

Men jeg handler jo efter Ordre, og alle de mulige ubehagelige Sindsbevægelser, som jeg ved at udføre denne maaskee vil fremkalde hos Dem, hvem jeg dog saa grumme nødig vil være ubehagelig, alle disse Bevægelser maa komme over Deres, den Commanderendes, eget Hoved. Skal jeg tale, maa jeg tale mit eget Maal.

I Meget, ja i „det Væsenlige“ maae vi dog sikkert blive enige, efter Deres korte Ytringer at bemærke; indtagen i Bogen er De ingenlunde, og paa mange Steder forekomme mine Bemærkningen mig selv i det Mindste simple og flaaende.

Jeg har ført Betragtningen over fra Clara til nogle af de fremkomne Anmeldelser og Smaaafstrifter, iblandt

hvilke navnlig den flinke Sibyllas har beffjæstiget mig endel.

Ved de her fremkaldte Betragtninger er jeg umiddelbart bleven ført ind paa en selvstændigere lille Skizze af Familiens og Dvindens Fremtid, hvor jeg har forsøgt at aabne Blikket for det foreliggende virkelige Problem, den forestaaende virkelige Udvikling.

De vil her træffe en Fremstilling af enkelte Puncter, som i mine for tre Aar siden anonymt udfomne samlede Værker kun ere antydede; den hele Fremstilling slutter sig navnlig til Undersøgelsen i 5te Bind.

Hvilket Held, at jeg dengang valgte et saa heldigt Tidspunct til deres Udgivelse! i et saadant Dieblit maatte den harmoniske Eenhed af elegant Ordre, blomstrende Stil, flaaende Indheld og, — hvad der ikke er det Uvigtigste — billig Priis staae dem en saa glimrende Modtagelse.

Huffer De, hvorledes vi indpakkede til usortøvet Befordring 150 Expl., der gjentagne Gange med ægte amerikansk Utaalmodighed vare blevene requirerede af vore Venner i New York? Det var en sjøn Tid!

Om den hulde Lykke lige saa yndigt vil tilsmile dette mit næste Forsøg, det vide kun Guderne; men ikke aldeles uforberedt træder jeg idetmindste frem; ja, om

Lykken vil, kan jeg maaskee selv være nær ved at danne et agtet Firma, — stolte Tanke!

De synes maaskee, Fortræffeligste, at jeg bliver noget for begejstret ved Tanken om mine egne Bedrifter; men det er jo kun for at gribe Leiligheden til at lægge al Hæder, som jeg allerede har vunden, enhver Hæder, som jeg endnu maatte vinde, for Deres Fødder, min aldrig trætte Belynderinde og Opdragerinde! Den hartad englelige Godhed og Udholdenhed, den aandelige Overlegenhed, hvormed de i en saa lang Række af Aar har arbejdet paa min Naaheds Afslibning, det er den største Heltegjerning, der er forefaldet i mit Liv, uendelig større end Würgens Kanonsangst eller Husarerne's beredne Bastionsstorm; ja, kun den skulder jeg, at min haarde og ru Skæl er bleven lidt behøvet, at jeg kan udflynge mine Paradorer i nogenlunde læselig Dans! Aldrig kan jeg gjengjælde Deres Fortjenester af min Optugtelse! —

De gjer kun to særlige Spørgsmaal. Det ene er, hvad Betydningen vel monne være af Navnet „Clara Raphael“. At, at jeg just derom maa være saa tvivlsraadig! Om „Clara“ er en Ironie over Bogens uendelige Uklarhed, som kun „Dr. Hjortespring“ gjer sig blind for, om „Raphael“ skal betegne et kjædeligt eller aandeligt Slægtskab med Kræmmeren paa Østergade eller med Erkeenglen af samme Navn, eller om det, som Hanne mener, paa en

besteden Maade skal antyde, at Personen er en lige saa stor Malerinde med Ord som salig Raphael Sanzio med Farver, eller om der er tænkt paa hendes ofte omtalte Skjønhed, som værdig til at begejstre en Raphael, eller om endelig Forf. har villet betegne, at Brevene ere lige saa skjøne som „Gabrielis“ — først Fremtiden vil det være givet at løse disse som saa uendelig mange andre Tilværelsens Gaader! —

Det andet Spørgsmaal er, hvad jeg mener om Heibergs brillante Introduction. Om den er jeg enig med alle Andre, af hvad Farve de saa end ere; jeg skal kun bemærke, al han lige saa gjerne maatte ønske at have skrevet et nyt Hefte af „malerist Atlas“ og et nyt Bind af „Urania“. Det er en haard Dom, men jeg kan ikke Andet.

Og nu farvel! Tag mine Bildstaber ikke for ilde op, og husk paa, at jeg har forfærdiget det Hele i Egenskab af

Deres
 allerlydigste Myndling og Tjener
 Peter Bandal.

„Clara Raphael“ skal stildre en begavet ung Piges Udvikling fra den ordinære Ubetydelighed til aandelig Kraft og Klarhed og til en bestemt ideel Livsvillie; vedføjet findes en agtbar Mands Attest om, at denne Skildring virkelig er af en ung Pige af den og den Alder, det og det Exterieur, samt at den er saare fortræffelig.

Herom ere dog Meningerne deelte. Jeg for min Deel skal villig indrømme, at Udgangspunctets Ubetydelighed er fortrinlig stildret; men det forekommer mig unegtelig, som om „Udviklingen“ gaaer fremdeles gennem lutter Ubetydeligheder, og ender i complet Uklarhed og partielt Banvid.

Claras Bevidsthed er i endnu høiere Grad end sædvanlig paavirket af alstens Røverhistorier, Danste Krigshistorier, Grimmske Eventyr, Romaner og Digte, som hun i et frivilligt Eremitliv hos Tanten har haft udmærket Leilighed til at indoptage i sig. Dette behøvede ikke engang at have været fortalt udtryffeligt; naar hun vel har taget et rigtig stærkt Tilbøj til en Tanke-række, dumper hun pludselig ned i en Fortolkning af et Børneeventyr, et Vers af Dhlenschläger e. desl.; og netop en digterisk Phrasé, ingenlunde en Tankeudvikling, bliver

hendes Veder til et Resultat og en Livsvisse, som ogsaa ere aldeles berefter.

Saaer naiv og naturlig er Skilbringen af den nationale Begeistring som Følge af frigshistorisk Forslugenhed i en aandelig umyndig Alder. Et ungt, kraftigt Menneske i en stærkt bevæget Tid, gaaende omkring med den smertelige Tanke, at „Danmark kun er til i Grindringen“ og det fromme Ønske, at de salige Oldhelte levede endnu, er en ubetalelig Caricatur af Tidens Dannelse.

Men det Glemme er, at Clara aldrig kommer videre, i denne Retning saalidet som i nogen anden. Ved Martstrøret indtræder naturligviis en Forandring, idet hun nu sværmer for de nærværende Helte; paa Landsoldaterne overfører hun sin forrige Interesse for Stærkodder, Rolf &c.; uden at anstille nogensomhelst Undersøgelse af de politiske Spørgsmaal — Politik forstaaer hun sig ikke paa, — bevarer hun denne Begeistring og harer ifølge denne Umiddelbarhed enhver mindre „Begejstret“; saaledes den ulykkelige Grev B., der tager sine Skjænd med megen Stikkeligheid, medens stakkels Clara for en Dialectiker vilde være aldeles til Priis ved sin „Begeistring“.

At hun ved Landsoldaterne og Nationalfarverne faaer „Troen paa Gud“, vil ikke sige, at hun nu mere end før troer, at en saadan Person eksisterer; men hun faaer først nu Brug for ham, trænger til hans Hjælp for sine Begejstrere, sine „Idealser“, den nye Tids Stærkoddere; det er aldeles i sin Orden.

Hun foler Trang til Virksomhed under al denne

omgivende Træthed og overtager med megen „Begeistring“ en Gouvernanteplads.

Forf. selv bruger ikke saameget Udtrykket Begeistring, men jeg kan godt lide det paa sine Steder, og det kan bruges i flere Betydninger. — Ved et Valgmøde stod en Candidat og svædte og pustede, slaaende om sig med knyttede Næver og brølende som en Stub; en tilstedeværende Dreng sagde til en anden: „Se Du, han er ogsaa rigtig begejstret idag!“ — Naar jeg bruger „Begeistring“ i denne Anmeldelse kan det meest passende oversættes: Isterhed for en Flyvegrille. —

Alt Clara ogsaa her er begejstret netop i denne Betydning, viser sig meget snart.

„Disse søde Børn skal jeg opdrage! Mig er det betroet at lære dem at statte Livets bedste Glæder, at ud-danne deres naturlige Anlæg til det Gode og Skønne!“ I næste Brev melder hun: „I Begyndelsen var det mig næsten umuligt at holde mine Tanke ved Underviisningen“, men at hun nu har faaet dem toirede saa vel ved Kæsebordet, at hun afgiver en god, fjedssommelig, ordinær Lærerinde. Den omtalte Begeistring holdt sig altsaa i det Høieste circa 24 Timer. Men hun kan ikke, den store Mand, som en anden Dødelig tilstaae sin Svag-hed ligesom; hun maa strax lave et Princip, hvorefter Forandringen i hendes Anstuelse er meget priselig, er en „Udvikling“. Hun fortæller allerede i 3die Brev, at hun med en vis Lethed kunde indgive Børnene sine Anstuelser, men hun vil ikke, for hun synes ikke det er værdt.

„Hvor kan jeg vide, om mine Ideer passe sig for dem“, siger hun; „Sandheden er een, men den opfattes forskjellig af forskjellige Naturer, saa hvad der er sandt for mig kan gjerne være falskt for den, der betragter Sagen fra et andet Standpunct.“ Og dog indrømmer hun selv, at Børnene endnu ingen synderlig Bevidsthed kunne have, imod hvilken hendes „Ideer“ skulde kunne stride; og paa den anden Side vil hun jo virke ved Litteraturen, altsaa paa Mennesker med allerede uddannet Bevidsthed! Hendes Anstuelse af Sandheden er dyrebart hos en saa ideebespændt og sandhedssilter Person. „Altsaa, at jeg har opgivet at have med Børnenes aandelige Opdragelse at gjøre, kommer af at den Opdragelse, jeg finder bedst, er — slet ingen!“ Hvilken forfærdelig Hastighed er ikke den, hvormed Claras Udvikling gaaer for sig!

Det sees heraf, hvorledes det hele Standpunct er bestaant; den, der ikke forstaaer Opdragelsens Betydning, den, der resignerer med Hensyn til den, kan frit spare sig den Uleilighed at forsøge paa at reformere Verden ved en Roman.

Det er et Vidnesbyrd om Claras Dybde, at hun ikke har nogen Anelse om Fordærveligheden af en saadan Romandannelse som hendes egen; den laae det her saa overordenlig nær at bringe paa Tale.

Hun vilde altsaa med al mulig Ro see „de søde Børn“ opdrage sig selv formedelst Wildis Romaner, Grimms Eventyr, Rinaldo Rinaldini, samt under stadig Medhjælp af Malkiepiger, Røgttere, Svinedrenge, Gaase=

piger m. Fl., for ikke at tale om Forældrene, hvis aandelige Standpunkt hun allerede anseer for saa forfærdeligt.

Naar først Folk ere komne til Skjæls Mar og Al=der, saa skal man søge at virke paa dem. Men hvoraf kommer det da, at Clara ikke bringer det videre end til at være næsten alle sine Omgivende ubehagelig, til at stjælde og smelde, selv mod de Yngre, som dog tildeels, (s. Ex. Frøken Sonne) staae over det Almindelige? Til=deels kommer dette vel af hendes Arrighed; men burde hun dog ikke idetmindste deraf have lært Vansteligheden af at virke paa Folk af allerede afsluttet Livsanskuelse og Livsædvane? Og hiin ynfelige Anskuelse af et Livets Grundforhold, det mellem Værer og Værling, bevarer hun ikke desmindre ubestaaen, idetmindste gjenkalder den aldrig, og Børnene omtales end ikke i hele det Følgende. Hun er og bliver altsaa en aandløs, fjedssommelig, efterladende Gouvernante.

Det var eet Resultat af Udviklingen!

Et Bærf af „M.“ giver Claras aandelige Liv et Stød. — Skulde det være Magnus Sirikson, da gratulerer jeg til Theodor Emanuels grundige Correspondance. — Hun tager af dette Bærf blandt Andet Anledning til en Sammenligning af Dvindens og Maandens aandelige Kaar, hvorved en og anden ret god Bemærkning gjøres; men yderst komist er den Maade, hvorpaa hun af Balconversationens Ynfelighed tager Anledning til Klageraab over Dvindens Underkuelse; thi er der nogetsteds Lighed mellem Herrer og Damer, da er det vel i Balpjattet, og de fleste Balher=

rer stikke visse ikke gyldne Sandheder under Stolen, det de præstere er ikke langt fra at være det Bedste, de have, naar undtages Forretningsfager, som Clara vist helst vil være fri for. Hele Institutionen er en Latterlighed og en Dns, det kan man derimod med Sandhed sige.

Den sølle Mathilde, som først kun er et Phantom for Claras Correspondencevelser, som f. Ex. ikke vides at have gjort nogen Bemærkning til Opdragelsesrapporten, vil dog nok have en ordenlig Forklaring af Claras Meninger om den Forandring, der burde foregaae i Kjønnes Stilling til hinanden. Ja, hun er dristig nok til at spørge, om hun vil have dem „rigtig emanciperede, saa at de deeltage i alle Herrernes Retligheder og Pligter“. Ingenlunde, svarer Clara. „Nei, tusinde Gange nei! Hvad Forretningerne angaaer, da ere vore, Gæt af Lo, Tænkfriheden mindre iven end de fleste af deres“; hvilket, da dog Tænkfrihed maa være den tænksomme Clara en Hovedsag, burde have gjort hende opmærksom paa, at det er en meget overfladist Maade at betragte den forestaaende Reform i Forholdet mellem Mænd og Kvinder, naar man raaber saa stærkt paa Kvindens Udløsning af den Trældom, hvori Mændene holder hende. Den ringe Forskjel, der er mellem Mændens og Kvindens Grad af Frihed er noget Forsvindende imod Ligheden i den Trældom, hvori deres fælles Fjendomme holder dem i den store sociale Trædemølle. — Det er saa fortrinlig characteristisk for den lille fine Dames fuldstændige Mangel

paa Begreb om Tidens store Bestræbelser, at hun bestandig taler om „Herrer og Damer“, „Damernes Emancipation“; meget lignende er Tilfældet med de andre Damer, jeg senere skal have den Gæde at tale lidt med.

„Vi kaldes ikke for Intet det smukke Kjøen! Skjønhedens Idee har Gud i os villet udtrykke (hvorfor ogsaa Clara gjør sig saameget til af sin Skjønhed, betragter andre Skjønne omtrent som Lemmer af sin Familie). „Men kun, hvad der er sandt og frit er ægte skjønt.“ Efter gammel Stiil skal nok dog Verdens Forsærdiger have udtrykt „Skjønhedens Idee“ i alle andre Naturafdelinger tillige, foruden i Dvindetjennet.

Bidere kommer lille Clara ikke i sin interessante Slutning; plump, et Citat af en af „Studenternes deilige, livsglade Sange“, o: Poul Møllers curiøst knortede „Han freidig løfter Avindstjold“. „Det er i denne Strid (mod Løgn) at Pigen nu vil med“; det Hele er en grumme deilig Forklaring. Men Mathilde er bleven reent flem til at fritte ud; hun nydes ikke med denne Forklaring. Clara forsøger da at udvikle sine Anstuelser; men som sædvanlig kommer hun ikke et Skridt frem, uden at falde over et Citat; saaledes i det som Forsøg à la Rasmus Montanus ret gode Beviis for, at „vort Kjøen endnu ikke eksisterer“; og det Hele, hun faaer sagt, er den almindelige Phrase, at Dvinden bør have et Maal for sit Liv, at hendes Mandighed bør respecteres og udvikles o. desl. Martensen og Ohlenschläger citeres og flere nette Spritvortier af de bedste Eventyr indstrøes. „Da

først, naar Dvinden er opbaagnet til selvbevidst Liv, da lader den store Idee om Menneskeslægten's Eenhed sig realisere, ved en aandelig Forening mellem hende og Manden. Ikke ved at de parres i Ægteskab, som Kortene i Sortepeer!" En aandrig Rignelse! — „En saadan haandgribelig Forening mener jeg ikke. I et frit aandeligt Samliv maae de forstjellige Naturer idelig tabe sig i hinanden, for at vende berigede tilbage til sig selv.“ Dette er et meget uheldigt Sted i Texten og betydelig vanskeligt at fortolke. Det seer jo næsten ud som en Forkastelse af Ægteskabet i Almindelighed, en Fordømmelse af Menneskeheden til snarlig Uddoen altsaa — thi den praktiske kjenslige Emancipation stemmer vist lidet med Claras rene Sind; — imidlertid skal dette nok ikke være Meningen; Frøkenen vil nok blot betegne, at hun for sin Person er høit hævet over Snak om saadanne jordiske Bagateller som Ægteskabet.

Endelig paa ny Opfordring fra Malhilde udtaler hun disse mærkelige Ord: „Jeg vil stride, leve for det jeg forstaaer ved Damernes Emancipation“, hvornæst Tegnér citeres, men ingensomhelst Udvikling gives af, hvad hun da forstaaer under hiint ganske nye Begreb; det er en Phrasé, som er bleven hende fix Idee. Det Løb i den hele sociale Reform, hvilket man andersteds forstaaer ved „Dvindens Emancipation“, har hun ingen Forestilling om, hun har blot hørt Navnet, lader det til, og gjort en lidt forfinet Udgave deraf til Titel for sine uflære Smaaforestillinger om Balconversation osv. Jeg gad see, hvorledes

den lille Frøken vilde tee sig mellem George Sand, Louise Aston og andre „emanciperede Damer“!

Hendes Emancipationsindfald staaer i et lignende Forhold til de personlige Ubehageligheder, hun har at gennemgaae paa Grund af sin iltre Optræden, som Opdragelsesindfaldet til hendes practiske Vede og Udygtighed.

Hun føler sig hvert Dieblif generet i sin ivrige Optræden med de Anskuelser i religiøs og andre Stetninger, der dratte hende ind og øiebliffelig atter dratte ud af hende som evige Sandheder. Dette er, som det let sees, Hovedindholdet af hendes idelige Conflictter med Omgivelserne, hvilke iøvrigt slet ikke ere værre end hun kunde have ventet. Det er jo meget stikkelige, jevne Folk hun er imellem; har hun aldrig seet saadanne Mogle før? Hendes ideelle Overlegenhed er tilmed slet ikke saa stor; der findes saaledes Intet, hvoraf det med Sikkerhed kan sluttes, at ikke Frøken Sonne staaer lige saa høit som Clara; selv hendes skræffelige Spørgen om Inclinationerne er da meget fornuftigere og naturligere end Clara's senere Ideal. — Conversere kan Clara ikke, det gjør hun sig til af; men det Ubehageligste er, at hun heller ikke kan samtale, men næsten blot perorere, holde iltre Foredrag, i Anledning af Dødsfaldsadvertisementer endog.

For Frøken Carlsen maa Clara formelig staae Skoleret; hun er saa aldeles imponeret, giver reent tabt, og det simpeltthen fordi hun intet overlegent ideelt Indhold har at stille imod den udviklede Dame, men kun sin

abstracte Førlighed, som presser af mod Broten G.s No og Mildhed.

Hyad Conflicten med Præsten angaaer, der forevrigt ogsaa er et meget stikkelig Exemplar af sin Race, hvilken indeholder Masser af i alle Henseender uendelig meget værre Subjecter, da er den ogsaa fornemmelig af personlig Character; at Clara er bleven Tilhænger af Magnus Ericson, hvortil vi lykønske denne ærlige Mytholog, der vistnok er trængende i saa Henseende, er ikke just nogen stor ideel Fortjeneste.

Claras personlige Driftighed og Færdighed i Talen viser sig her i sit fordeelagtigste Lys. Indledning til den mythologiske Polemik danner en ret morsom Fortolkning af — et grimmt Eventyr, hvilken Somme finde „genial.“

Efter at have paa given Anledning spillet sin baptistiske Gæsterolle, retter hun endelig sin Opmærksomhed paa Katholicismen. Det forekommer hende pludselig, at „der ligger en dyb Sandhed til Grund for det katolske Klostervæsen; den, at hvis der vil leve og kæmpe for det Himmelske, maa aldeles forlade Verden.“ Den uforsonlige Modsatning mellem „Gud“ og „Verden“ har hun alt tidligere ladet sig bedaae af; her er den endelig breven til sin yderste Spidse.

Den henrivende Drømmerinde er dog kun halv katolsk.

„Alt trække sig tilbage i et Kloster, ligner snarere en Flugt fra Slaget, end et Angreb (paa Verdensligheden) det var at tage Ideen bogstaveligt, istedetfor aandeligt.“ Citater af Ohlenschläger og Tegnér rumstere i hendes

lille Hoved; dog ikke hos dem fandt hendes iltre, efter Inspiration ligende Sind Hvilte; den uadødelige Schiller kan til sine øvrige store Fortjenester føie den at have inspireret hende ved en enkelt uheldig Phrasé.

„Eine reine Jungfrau vermag jedwedes Herrliche auf Erden, wenn sie der irdischen Liebe widersteht.“ Det var mig, som disse Ord bleve henvendte til mig, som Guders Moder selv opfordrede mig til Kamp for den Idee, der fylder min hele Sjæl.“ Her maa bemærkes det Parfel lige i Begyndelsen af Bogen, der inden endnu Spor til religiøst eller andet lignende Delirium er tilstede anmelder sig med en vis Tydelighed, nemlig S. 19, hvor „Mariæ Himmelfart er det eneste af de større Stykker, jeg har hængt op; det er mig saa velgjørende at see paa“; det hænger ganske alene mellem hendes „berømte Mænd, men kun de danske“, som dog maa være et generende Selvfab for den himmelfarende Dame. Den megen velgjørende Scen paa dette større Stykke har forberedt hende værdigen til Findelsen af det inspirerende Sted hos en Glasfiser, hvilket hun aabenbart har søgt efter med høist respectabel Iver og Omstighed. Hendes Tænknng har havt det meget nemt ved denne som ved de fleste andre Leiligheder; hun anstrænger ikke sit Hoved meget med sligt haardt Arbeide.

Endvidere noteres det, at Frokenen, skjøndt forhen straalende, forsængelig Baldame, som bekendt har Afsty for alt det forliebte Væsen (S. 12 allerede).

Gjennem saadanne Bevagelser fæster sig altsaa den

Plan hos den ærgjerrige Ungmø, at worde den rene Jomfru, der forslagende alt det jordiske forliebte Væsen formaar hyadsomhøist uden Undtagelse.

Jeg skal hertil kun tillade mig den bestedne Bemærkning, at det forekommer mig, som Jomfru Maria der har bedaaet Frøken Clara ved et overdrevent Løfte, som ikke heelt og holdent vil kunne opfyldes; thi vel besad førstnævnte Dame selv den herlige Gvne, at føde uden „irdsche Liebe“, men om hun virkelig er istand til at lære dette fra sig til den anden unge Dame, det tør det, med al dyb Respekt for begge Damerne, foreløbig være mig tilladt at betvivle; indtil jeg nemlig finder Skrifstед derfor, med passende, overbevisende Fortølfning af en Glassteker.

Dog „De er ogsaa en stræffelig Haarklover“, sagde Damen, da man gjorde hende opmærksom paa, at hun havde sagt Grønland hvor hun meente Ostindien; og ikke for Alt i Verden vilde jeg være det, derfor maa jeg vel lade denne lille Mangel passere; den bemærkes desuden ikke synderlig i saa storstilede Omgivelser. Det bør jo desuden paastjønnes, at den dristige unge Tænterinde har troet Schillers Guds Moder saa hogstaveligen.

Udviklingen af, hvor dybt hun føler Differets Størrelse, er ikke simpel; Clara giver Frøken Kules (efter den gamle Kjeldermand, som jeg raa Demokrat vel har lige saa megen Ret til at citere, som den fine Dame alle de tusinde fine Glassteker) ved Korsveien og Jesum fristet af Fanden med en vis betydelig Aulstand.

Hun kunde være en yndet ung Pige, men det maa

opgives for Ideen; det vilde forøvrigt nok ogsaa falde hende svært nok, Dvælsen fattes hende idetmindste i den senere Tid.

Alle Menneſter kunde være hendes Venner, „men det vilde netop være Offeret, og det et Offer, der bragtes Hjelvede“; naar der da endelig ſkal være Offer, ſaa lad der være Offer tilgavns, til Vorherre. — Citat af et guddommeligt Digt.

Man ſeer, med hvilken Færdighed den ærbare Frøken omgaaer hele Pointen i „Offeret“, der jo er Opgi-velsen af „alt det forleebte Vaſen“. En Skilbring af, hvor Meget hun dog egentlig aldeles hemmeligen, uden at engang hendes eget høiere aandelige Delirium vidſte Noget deraf, havde forventet ſig af „die irdſche Liebe“, og hvor ſaare dregit det dog egentlig er hende at opgive al Udſigt til denneſ Nydelse, vilde derfor være paa ſit Steb her, ſom Udviſling af Offerets Størrelſe; alt det Andet er kun Snaf.

Om det ſaa er Mathilde, ſaa er hun miſſormøiet med den hele Hiſtorie. Men Clara ſlaaer hende af Mar-ken, tildeels ved Hjælp af Tegnér; fremdeles paa følgende Maade (S. 84):

„„Skal det aandelige Kloſterliv forſtaaes ſaaledes, et Du aldrig vil giſte Dig? Hvorledes vil Du da gjøre om Du kommer til at elſte en Mand?“ Kjære, jeg haa-ber, jeg ſkal komme til at elſte mange Mænd, og ſaa vil jeg takke Gud, ſom har ſtabt dem og mig, fordi han paa ſaa mange Maader giver ſig tilkjende for os.““ Den

søde, himmelske lille Pige! „Men Du mener vel. hvis jeg bliver forelsket.“ Flur, Hr. Etatsraad Molbech og Hr. Grammaticus J. Levin, noterer denne interessante skarpe Distinction, den findes som sagt Bog: 84 i den ideelt storartede lille Bog.

„Du vil vist lee, naar jeg siger, at jeg snarere kan forelske mig i en ung Pige end i en Mand. Der er saameget Ukjønt ved Herrerne, der generer mig.“ Hallelujah! Frøkenen er stor; hun har naaet den gamle Opdragelses yderst sjældent realiserede Ideer, at bære aldeles uvidende om det Kjønlige, saa uvidende, saa ægte ustyldig, at det næsten kunde gaae hende som en ung Pige i en Novelle af Schøffe.

I Sandhed, det er henrivende! Saa voren, saa tiøbenhavnsk, saa forhen straalende Baldame — og saa ustyldig og englereen! Vee den, der sårner Sands for det Høiere, det Himmelske, det Ideale, i den Grad, at han kunde ansee en saadan Dvinde for en Caricatur!

„Tøvrigt kan jeg kun sige, at jeg hverken vil gifte mig idag eller imorgen eller rimeligviis nogenstunde“. Hvorledes, er Inspirationen alt forbi! Løx jeg tree mine egne Sandser? Hun, den Rene, den altformaaende uordelige Frøken og Jomfru, hun tænker endnu paa Muligheden af Giftermaal. Dog jo, det er sandt, for det Første veed hun jo ikke, hvad irdiske Liebe er, for det Andet veed hun jo ikke, hvad Ægtestand er, og for det Tredie har hun efter hiin den Schillerste Madonnas Åbenbarelse seet den unge Baron og hørt om hans plud-

selige Forgabelse i hende; hvor herlig er ikke netop Dialectiken mellem disse fjendtlige Momenter stildret! Hvor himmelsk at offre — hvor guddommeligt at blive Baronesse!

Til Held for Claras mere jordiske Smaabestillinger taber hun Intet af sin Færdighed i at stændes med Md. Star om Ingenting; hendes Alsidighed og aandelige Elasticitet er særdeles stor.

Utergangen foregaaer saa Dage efter at hun rimeligvis aldrig vilde gifte sig; at Clara ikke troer paa Treuenigheden eller paa Christi Guddommelighed, generer ikke en stor Mand.

Hun forsværger sig her med de høieste og dyreste Eder til det „protestantiske Nonnestab“, dog i noget vage Udtryk. — Poul Møller har ogsaa nogen Skyld i Forsværgelsen, idet hun nemlig synes at have misforstaaet hans „stjerne, livsglade Sang“, som om Nonnen, der flyede fra sit Buur, skulde vedblive at være Nonne udenfor; eller ogsaa har hun glemt Sangen imens.

Den fritænkende Obscurantistinde paavirkedes af et formeligt Tertegn med en Landsbyaltertavle i Guldskin. „Jeg følte, at Gud overvinder Verden“. Frøkenen har meget fine Fornemmelser.

Scenen udenfor Kirken giver den tænkende Læser en stærk Mistanke om, at Clara her giver en lille Forestilling, som selv den troe Mathilde ikke indvies i. Alenbart har hun lagt sig i en smuk Attitude i Græsset, syngende et himmelsk Digt, for saaledes at blive seet og beundret

af de fornemme Damer. Godt spillet har det vistnok været, thi Indtrykket er stormende, Publicum aldeles bedaaet; hun føres i Triumph hjem i den baronlige Vogn, uden at dog de vistnok tilstedeværende plumpe Bønder osv. fatte, at de burde spænde Hestene fra og trække Kunstnerinden hjem under uendelig Jubel.

Hvor lykkelig maatte ikke den hellige Clara være, ved pludselig at blive hensat under Omgivelser, der saaledes harmonerede med hendes inderste, allerinderste Idealer, som disse ægte fine, aristokratiske Damer, nu, da hun i saa lang Tid har maattet nøies med Forpagtere og Landsbypræster! Intet Under da, at hun befinder sig i en saadan Sjælsviir, at hun „kunde omfavne hele Jorden og Himmelen“; „hvor denne Dag har været usædvanlig rig paa oplystende og glædelige Indtryk;“ to hele Terteegn paa een Dag!

Den unge Baronesse er unbefangen, barnlig munter og himmelsk god. „Hun bringer Liv i de Døde“. Hendes aandelige Standpunct omtales end ikke. Hun er det daglige Livs gode Genius, hun — ligner sin Broder! Høieste Trin af Olimaren.

Hun beskriver dette sit realiserede Ideal med saa men meget betegnende, raske Træk, ved nemlig at sige, at han ligner „Sandheden, Solen“, forhaabenlig er han dog, vi haabe det for Claras egne Dines Skyld, ikke saa farlig for Dinene at bestue, som sidstnævnte Himmellegerne.

Uden mindste høiere aandelige Sympathie med Fyren er hun rasende forelsket i ham, hos hvem hun intet

generende Ustjont synes at have opdaget. — Ja, selv hendes Arrighed mod Trøken Sonne er forsvunden; men hvor denne er utrolig forhærdet, saaledes at see spodst til den Himmelske!

Den hellige Clara er atter straalende Baldame, hun kan flere gode, skjøndt ikke alle forhen utrykte Ranser om sin Vallykke.

„Det var, som jeg blev baaren af Tonerne (pleier ellers at hedde „Tonernes Bølger“ el. dsl.), som vi hævede os over Jorden, til Paradiis.“

Dog, hvorlænge var Abrahams i Paris, hvorlænge spillede Arel og Clara Paradiis?!

Efter en tre Ugers Tid frier Tyren i et Brev, der overbringes i en trykt Bog.

Den flartskuede, fordomsfrie Clara, der paa Grund af Egnens lave Culturtrin ikke har kunnet faae sin Skjæbne at vide allerede for længe siden, paa kjøbenhavns Wiis, af en Kort- og Kaffebrumsandsfigerinde, — hvilken Mangel i hendes eventyrlige Uddannelse er det ikke ogsaa, at hun ikke selv har lært at raade Brumsens hemmelighedsfulde Runer! — lader sig spaae af de Blade i Bogen, mellem hvilke Brevet ligger.

„Det er forbi! Et heelt Liv af Lidelse ligger imellem nu og da jeg sidst skrev. O, jeg har villet have mig over Andre, og jeg er falden! Nu veed jeg, hvad Syndesald er!“ Lad mig skynde mig at forebygge den meget rimelige Misforstaaelse, at vor Helgeninde skulde være bleven forført og forladt af Tyren — af nei, gib

det var saa vel! Thi som det er, er det langt, langt hyggeligere! Paa Bladet stod der disse Ord: „Eine reine Jungfrau vermag jedwedes auf Erden, wenn sie der irdischen Liebe widersteht!“ O Rædsel, vor Hellige vaagner af Musen, ha, o vee, Frelser, Jammer, jeg daaner ved Gud i Himlen, osv.! „At jeg glemte den (Ideen, i al dens rørende Skjønhed, samt Løftet med Terteget) at jeg lod mig henrive af verdslig Kjærlighed — det var min Forbrydelse.“

Men, Herre Gud, var det da ikke netop for at holde sig et hæderligt Tilbage tog aabent, at hun afslagde Løftet i saa siffig en Form? Hun gav jo kun Gud sin hele Sjæl i det Løfte, at kæmpe til sin Død for Sandhed og Oplysning, for Menneskenes Lykkelighed og Guds Ære! Det var jo bare en frivillig Confirmation hun holdt til Erstatning for den liden Gavn, hun havde af den tvungne; naar hun blot havde faaet Arel besnakkelse til at lade hende virke saameget hun vilde for Ideen og alt det Andet, saa var jo Alt i sin gode Orden, og hun blev endda Baronesse. Dog, Gudernes og vor Helgenindes uransagelige Villie stikkede det anderledes.

Hendes Sjæl svæver mellem de allermodsætteste Laster og Følelser; den ubetalelige Virgil vilde have kunnet lære meget Godt og Nyttigt af hende i grædøiet Stiil.

„Da naaede Kirkeklokkernes høitidelige Klang pludseligt mit piinte Sind“, ligerviis som fordom i et lignende Dødelik hendes Aandsbeslægtede Fausts. „Jeg gif

til Kirken", og røstes svarlig af Præsten. — Hvem præfede? Dog vel ikke Star?

Danmarks Skribenter, Stillingsbladister, Krigsførtellere, Romanfabrikanter, Vaudevilledestillateurer, intet Under, at I ere saa national „begeistrede"! Ikke mindst for Eder er Krigen bleven ført!

Hvilken Lykke, at Arel, med Bevidstheden om, at den hellige Clara elsker ham, kan gaae med som Velvillig, og netop komme tidnok til at slippe usadt fra Slaget ved Fredericia. Men hvorfor ikke heller med et lille Saar igjennem de bløde Dele? Dog, Clara er mig altfor uendelig overlegen i digterisk Tact til at jeg skulde vove at byde hende Raad.

Som Landsoldat er Arel hendes realiserede Ideal i anden Potens. Hans overmenneskelige, pyramidale Størhed som Mahæ er eet af de stolteste Puncter i Bogen, men skal desværre ikke være aldeles original.

Vor Clara har skrevet hine mærkelige Ord: „Gavde jeg elsket ham paa samme Maade, som jeg elsker Gud, da kunde jeg bleven hans Hustru, uden derved at bryde mit Løfte!" See!

De blive da Munk og Nonne; men udvortes leve de som Mand og Kone.

Hvilken herlig Idee! Hvilket ubegrændset Herredømme af Aanden over Kjødet! Kan dit jordiske Gemyt følge din himmelske Venindes høie Flugt, stikkelige Mathilde?

Men skulde dog Arel ikke virkelig alligevel være en Eurendreier, spørger det jævne jordiske Sind, uvant til

saamegen aandelig Storhed. Skulde det ikke virkelig gaae som i „det 13de Brev“, hvor Helgeninden til Syvende og Sidst faaer et Par smaa Baroner? Dog nei, væk, æfle Tanke, uartige Tvivl om den solstraalende Arels Mæghæisthed, der med en englelig Naivitets Umiskjendelighed aspræger sig i hver en Phrase, som udgaaer af hans sandhedsduftende Mund!

Allisaa, den hellige Clara bliver baade ved at være Helgen, og vorder tilmed Baronesse. Hun opretter et „Bureau for Guds Seier over Verden, Damernes Emancipation og Opdragelsens Ophør“, og da hun fører et net Huus, undlader hun ikke at gjøre Lykke.

Hver Sommer i Ferien aflægger hun Smaabesøg i Europas og Amerikas Hovedstæder, hvor hun prædiker Klostersvæsenets Reform, Munkenes og Nonnernes udadtil ægtefabelige, indad broderlige Samliv udenfor Klostrene, som mod passende Refusion skulle gaae ind; hvilken Lære paa flere Steder gjør en saadan Lykke, at næsten alle vorne Individuer blive Munke og Nonner, saaledes f. Ex. i Paris, hvor hun tilmed har den Fortjeneste, næsten uden Bistand i fire Aar at holde „Charivari“, „Journal pour rire“ og „L'Illustration“ med Stof. Der oprettes Filialbureauer paa de fleste Steder.

I London giver Baronessen sin reformerede Katholicisme en saadan Udbredelse, at Cardinal Wisemann foreslaaer H. S. Hellighed Paven at optage den lille ustyldige Forandring, der skaffer Katholicismen saa mange nye Tilhængere og styrker Troen saa betydelig hos de gamle, i

den almindelige romersk-katholske Canon, hvilket efter nogen Correspondance approberes, hvorefter Baronessen udnævnes til Helgen med Rang som Jomfru Maria samt Tilbedelse til at bære Glorie om Hovedet; den reformerede katholske Religion kaldes efter hende den klarede; hendes smaa dogmatiske Afvigelser hæves ved Hjælp af tre Inspirationer, to Tertege og eet Mirakel.

I Nordamerika aflægges Sancta Clara et Par længere Besøg hos Shakers og andre ægtefælsløse Secter, hvilke ligeledes antage hendes Forbedringer, udraabe hende til Gudinde og antage Navn af Clarinetier.

Med en sjælden Dygtighed beklæder Axel den samme høie Værdighed, som berømte Sangerinders og Dandsereinders samt Jordemødres Mænd pleie at være deelagtige i; han fører hendes Correspondance, tildeels endog uden Dictat, passer Garderoben og hele Huusvæsenet som General-intendant og Overceremoniemester; for den Værdighed, hvormed han engang i en Urstov gjorde Ild paa ved Hjælp af Træes Gnidning og dernæst destillerede en lufsig Kaffe af Skovens vilde Algeri, er han bleven udnævnt til Stormester for Clariterordenen, som Californiens frie Folk stiftede til Minde om Claras Bistand ved at negociere en betydelig Sending af clarakatholske Nonner dertil.

Dog, det vilde blive for vidtløftigt at dvæle ved hver Enkeltighed i dette opløsteude Drama. Kun eet Punkt ville vi endnu berøre, og det er det uhyre Indtryk af det elskelige, guddommelige Pares Personlighed.

Arels lange Stikkelse er bleven mager, gul og vindtor, en Personification af Aandens Seier over Legemet.

Clara er temmelig fyldig, men den jordiske Skjønhed og Glæde er borte, hun er bleg og meget ætherisk at se til; hendes Dine give hyppig Glimt af en sælsom Character, der dog sieblisk afsløses af den himmelske, glade Resignations Udtryk.

Aandens Seier over Legemet viser sig hos Begge i deres Sundheds Skæbelighed. Hun holder fem Livlægerinder (jfr. Theodor Immanuel), han tre Livlæger, og begge tilsammen tredive himmelske Sygevogtere og tredive barmhjertige Søstre, som uafslædig holde Vagt hos dem, staae deres Svaghed bi og neddæmpe hvert Anfald af jordisk Lust. Gudindens himmelske Hysterie lader hende ikke No Dag eller Nat.

Men Vorherre, der seer Engleparrets utrolige Anstrængelser for sin Sag, — der seer, at deres aandelige Kampes Vældighed ville føre dem til Daarekisten, om ikke deres Tjenesterid snart endes, sender, medens de i deres Virksomheds femte Aar opholde sig i Constantinopel, hvor Læren ikke ret vil finde Anklang, den gloende Equipage ned efter dem, som i sin Tid hentede salig Elias; denne Prophet tilligemed den brave Habakuk fører den selv og fører dem i god Behold til Paradiis, hvor de paa Diebliffet forvandles til kjønsløse Serapher.

Selv deres Vortgang fra Jorden bliver saaledes en Seier for Troen, idet hele Tyrkiet omvendes ved dette uhyre Mirakel.

Disse Begivenheder stildres alle m. M. i Claras senere Breve til sit litterære Phantom Mathilde; disse ville under Navnet „Claras Bog“ blive føiede til det nye Testaments historiske Bøger.

Det vilde være Synd at spille Tid paa at parodiere et Arbejde, der saa fuldstændigt, i alle sine Enkeltheder, i sin hele Optræden, er en Parodie paa sin egen Tendens, hvis ikke dette Arbejde var bleven overvurderet saa overordenlig af næsten Alle.

„Ja, men Stilen er dog glimrende, utrolig moden“, — og saa fremdeles.

For mig har Stilen kun Betydning som Middel til Tankens klare og syndige Udtryk; jeg har derfor den største Modbydelighed for en saadan søgt, ideeforladt Stilistik, som her spiller Mester.

„Som Slyngeplanten, der støtter sig til den mægtige Geg, skulde vi støtte os til Gud og drage Liv og Næring af den evige Viisdoms Kilde“ (S. 26). Hvilken kjedsommelig Virumlarum!

Arrel har sagt (S. 97): „Claras Kjærlighed til mig bliver altid en Naadegave.“ — „Ja en Naadegave, men denne Gave kommer jo fra ham selv, som indgjød mig den! Den er hans eget Værk og Skabningen hengiver sig i glad Tilbedelse og tilbedende Glæde til sin Skaber.“ Arne Skaber, ulukkelige Skabning, forfærdelige Skaberie!

Hendes Tante er død og hun istemmer en passende

Klagesang, der dog kun varer een Side (48—49), og derpaa afløses af en ligesaa lang Lovsang. Gud og Krigs-
 efterretningerne trøste hende, i mærkværdig harmonisk For-
 ening. Denne udtrykker hun ogsaa saaledes (S. 50): „Gud
 er min Fader, Danmark min Moder; alle Menneſtene ere
 mine Sødstende. Dette er det store Familieliv, hvori jeg
 har fæstet Rod.“

I Sandhed er mærkværdigt Familieforhold, især naar
 tages i Betragtning, at Danmark her bliver hele Verdens
 Beblingsøe, at jeg skal tale Pladansf. Men tilmed er
 Kongen jo i Reglen Danmarks Egtemand; naar en saa-
 dan dør, sidder Danmark som sorgende Enke paa en Lue
 ved Havet, især naar han end ikke gjorde en Kat For-
 træd; et høist mærkeligt Tilfælde af Fleermanderie, værdigt
 til den dybsindige Glaras næiere Eftertanke.

Ydermere er det jo til sin umiddelbare Supérieur,
 Kongen staaer i et saa gemhytligt Forhold; Kongen er jo
 Guds Statholder paa Jorden, hvilket er ganske i sin Or-
 den; „Gud“ er Personificationen af den menneſkelige Træl-
 domsaand, Kongen dennes bedste Repræſentant.

Overhovedet er Stilen heelt igiennem spækket med al-
 stens Flostler, Phraſer og Ramſer; selv saadanne Ting som
 „Lovsang i mit Hjerte“, Dødsfaldsadvertisementsfloſtlen
 „det kan føles, ikke beſtrives“ (Stade, at Glara ikke ved
 Lantes Død gjenopfinder Verſet: „Du leed, Du ſtreb, Du
 Seier vandt, Fred om den Grav, hvor No Du fandt“ el.
 dsl.) forſmaaes ikke.

Alle Forfatterindens „Ideer“ ere Indfald, fremkomne

væsenlig ved Reminiscens; min æsthetiske Bevidsthed stræffer desværre ikke til for, saaledes som en Æsthetiker af Profession vilde kunne det, at paavise alle Hjemmelstederne. Vor alsidige, upartiske Goldschmidt, vor utrætteligste Støve i denne Retning, har leveret gode Bidrag. Guderne maae vide, om ogsaa nærværende raae, uæsthetiske, fra en bestemt Verdensanskuelse udgaaende Betragtninger over Piecen skulde være anticiperede i Hilarii store Codex! Jeg troer dog neppe, at Søren den Store endnu har min, den unge Videnskab's Verdensanskuelse saaledes i sin Magt, at han kan phantasere over den; men, har han Lykt, kan han jo vist nok snart komme efter det formedelft sin indifferente Lærenemhed for Livsanskuelser og sin uhyre selvtilfredse Productivitet.

Claras ugemene Færdighed i at indflikke Spritvorter, Skoskler osv. er det, der har bevæget Oldermænden for Danmarks Phrasemagere til at optage hende som Ugesvendinde paa Lauget.

Det falder mig herved ind, hvor uforsvarligt det er, at paa en Tid, da Videnskabens Offenlighed i næsten alle andre Laug har afløst den profitmæssige Hemmeligholden af Arbeidsmaaden, Stilistlauget ikke vil rykke ud med en Fremstilling af sin Maade at producere paa.

Det er ei aldeles ubekjendt, at de fleste mere driftige Stilister blandt Andet holde betydelig store Copibøger med Bogstavrand, hvori de i deres Læsning forekommende Aitum, Wige, Skoskler, Phraser, Namser o. dsl. efterhaanden noteres hver Sort paa sit Folio.

Andre have dette Apparat af passende Talemaader ordnet i et Skuffedarium.

Ved her at offentliggjøre dette, haaber jeg at fjerne den sidste Hemmeligholdelsens Mulighed; jeg haaber at see vore større Forfatterses Copibøger og Skuffedarier udkomme i Rækker af nitide Foliobind.

Man indseer, hvor overordentligt et Stød fremad den æsthetiske Production vilde modtage ved Udgivelsen af en saadan storartet „Gradus ad Parnassum“. Hvor megen Tid og Glid vilde derved ikke spares for de yngre æsthetiske Forfattere, som her samlet paa eet Bræt havde, hvad de nu selv meifommeligen maa sammenlede fra alle Verdens Hjørner! Forskjellen mellem de to Trin vilde være som den mellem Læredrengen, der principløst Stykke for Stykke slider sig sin Færdighed til, for ikke at tale om det store Tidsspilde ved Byrend o. dsl., og den tekniske Elev, der staaer paa Videnskabens Grundvold, og derfor expedierer Alt hurtigere og grundigere. — Det vilde blive som Fod i Høje, at jeg skal tale poëtice, under de nye Forhold at lave æsthetiske Sager; en ny Æra var da oprunden for Æsthetiken og Menneskeheden!

Det er blevet i den Grad Brug at tale om Forfatterinden, at man næsten ikke kan undgaae at give sin Stilling med i Røget om hendes personlige Standpunct. Og Heiberg og hun selv i Forening bære da hele Skyld-

den for den megen paa hendes Person henvendte Opmærksomhed.

Er hun modtagelig for Udvikling? Hendes eksempelløse ungdommelige Driftighed og Higen indeholder jo altid en væsentlig Betingelse for Udvikling; men paa den anden Side er hun saa blottet for Begreb om, hvad det er at tænke, hun har med en saadan Færdighed omgaaet selv de nærmest liggende Problemer, at der sikkert skal meget Held i at træffe de rette Kilder til, for at hun skal kunne komme betydelig fremad; Kilderne ere endnu for hende Alt. — Hvad Resultatet angaaer, da er dette ialtfald en uhyre Affectation, som Forfatterinden vel allerede er ude over.

Om Forfatterinden har stildret virkelige Personer eller ikke, er heller ikke noget ganske uinteressant Spørgsmaal; skulde det være, da har hun alt lidt nok for sin Uklogskab; allermest derved, at hun selv (Clara) staaer i et langt uheldigere Lys end nogen af de andre Personer.

Det Fælles for omtrent alle de fremkomne Anmeldelser og Smaaafskrifter er paa den ene Side en som oftest høi Grad af Overvurdering af Skriftets hele Betydning, og paa den anden Side en bestemt Dabbel af Slutningen.

Forøvrigt ere uogle af dem gammeldags religiøse, familierørte indtil Bammelhedens Yderste, af Mødre, der søbe deres Børn under mystiske Ceremonier o. dsl., andre libe-

rale, væsentlig sympathiserende, baptistisk halvdemokratisk, atter andre reent æsthetiske, endelig to demokratisk (N. S. i Kjøbenhavnsposten, Litterært Maanedsskrift). Sidstnævnte Anmeldelse, der iøvrigt indeholder mange særdeles træffende Bemærkninger, er, mærkeligt nok, den eneste mig bekendte, der billiger Slutningen; overhovedet overvurderer netop den hele Skriftet i en ganske paafaldende Grad, tildeels maaskee paa Trods mod det hylende Præste og Phylisterstab. Men vist er det, at det er en uheldig Politik at tage et saadant Måtværk til Indtægt for den demokratisk Livsanskuelse.

N. S. dadler Slutningen meget skarpt og meget godt, men sætter dog ogsaa hele Tingen meget for høit, anseer Forfatterinden uden videre for et Genie, hvem Smaaafhynder ikke bør tilregnes saa noie, roser endog hendes Tilegnelse af „den dybe Sandhed om Betydningen af den barnlige Ustyldighed, den bevidsløse frie Umiddelbarhed“, hvilket vel maa forstaaes som en Billigelse af hendes Opdragelsesbrøstus, der er Noget af det Kummerligste i hele Bogen.

En særlig Interessé have de fra Dvindehaand kommende Meningshyttringer.

Først er der da Sibylla, en Dvinde af langt større aandeligt Gehalt end Clara.

Sibylla har en Livsanskuelse, og denne er i mange Henseender kjæk og det foreløbig Sande nær.

Sibylla har ikke Noget med Modsatningen mellem Timeligt og Evtigt at gjøre, hun opfatter Livet som dets eget Formaal; „den Tanke, det Haab, som begejstrer os

og giver os Kraft, Mod og Udholdenhed til at staae, hvor Alt falder, granske, hvor Alt er mørkt, blive tro, hvor Alt sviger, og elske, hvor vi ofte mødes af Egegylbighed og Kulde, — er Guldkommengjørelsen, den uendelige Fremstriden, det uendelige Fremstridt" (S. 7). „Menneskets Udvikling er Menneskets Bestemmelse, Menneskets Livsyttring" (S. 17). „Et Menneske, der venter, har hverken Nytte af sin Fortid eller sin Nutid, og forspilder sig ofte sin Fremtid."

Er det ikke frække Grundfætninger for en Kvinde? Hun er jo ganske nær ved at raabe: A has Hiinsidigheden, å has de himmelske Idealer!

Sibylla fatter, at de exacte Videnskaber bør være Grundlaget selv for Kvindens Dannelse!

Hun nævner end ikke Religionen, hvor hun angiver denne Dannelses Kilder, men kun „Mythologien og Philosophien"! Man fristes til at troe, at hun, ligesom vi Fritænkere, anseer den christelige Theologie for en Afdeling af Mythologien! Bravisjima! Hil Dig, Du ny Medlem af Britanternes stedse vorende aandelige Samfund! (Undskyld, jeg glemte, efter Theodor Emanuels Exempel vidtløftigen at udbede mig Tilladelse til at tiltale Frøkenen med Du!)

Sibylla indseer saa klart Nødvendigheden af Skiftevirkning mellem det legemlige og det aandelige Arbejde.

Hun fordrer med stor Bestemthed Reformen af Kvindens Opdragelse, Afgørelse af Kvindens Aand fra Mandens Side, Lighed i begges aandelige Dannelsesgrundlag.

Naturligvis er der uendelig Meget at gjøre for den begavede Sibylla, inden hun faaer naaet Tidens Hødepunct i kritisk Henseende.

Efter hendes noget fordomsfulde, meget udværede og oprigtig talt, temmelig kjedsommelige Forsøg til Definition af den gamle sølle Modsatning „Aand og Legeme“ at dømme, vil det koste hende endeel Møje at tænke Tidens dristige Tanke: „Aanden“ er den levende Hjerne i dens Berørvirkning med alle andre Organer.

Begrebet „Gud“ synes hun endnu at være langt fra at henregne til Mythologien, hvor det umægtelig hører hjemme.

Som Aristokratinde af Opdragelse og endnu af Livs-anskuelse — hvilket tydelig sees af den Ugeneerthed, hvor- med hun bestandig under Navnet „Dvinden“ tænker sig Salondamen, som om ingen anden Dvinde var „virkelig Dvinde“ — vil hun have ondt for at opfatte Nødvendigheden af den politiske og sociale Lighed.

Og denne Foragt for Dvinden af Folket er en saa stor Mangel ved hendes hele Anskuelse, at jeg vil dvæle lidt længere derved.

Sibylla meddeler nogle Smaatræk til Characteristik af Dvindens nuværende Stilling; disse ere alle hentede fra den unge Verdensdames Liv, passe for størstedelen saa godt som slet ikke paa de øvrige Dvinder. Denne affecteert-galante Behandling fra Herrernes Side, denne megen Spadsjeren med Parasol og med Tjener, denne Bli-ven sat i Drivhuus, denne Væren Glimmerblomst uden

Duſt — Alt dette paſſer ſlet ikke paa Maſſen af Qvin=der, om end enkelte Træk deraf ogſaa paſſe for andre Klaſſer af Qvinden end juſt Salondamerne.

Derimod kunde der af den fattige, arbejdende Qvin=des Liv ſamles en Uendelighed af Træk, der viſe, at hun ofte er et langt mere nyttigt og i Forhold til ſin Kaſtes Mænd langt mere agtet Menneſte, end Salondamen, at hun i Villieſkraft, i Færdighed til at benytte Livets For=hold, i practiſt Dygtighed overhovedet i Gjennemſnit ſtaaer langt høiere end den fine Dame.

Og ville vi ſammenligne diſſe to Klaſſers Forhold til de Idealer for qvindelig Udvikling, ſom vi ſtue i Fremtiden, da ſtaaer Arbeiderinden i Meget diſſe lige ſaa nær, ſom den fine Dame. Hun er productiv — en yderſt vigtig Ting, — forholdsviis ſelvſtændigere, ſide=ordnet Manden, energiſt.

Denne ſimple og ſtaaende Betragtning er tilmed al=deles courant i den nyere ſocial-æſthetiſke Literatur, og det er derfor ſaa meget forunderligere, at den ſjælle Sibylla ikke har turdet indlade ſig derpaa. Men hun er Ariſto=krat, den fattige Qvinde er hende maafkee neppe et Men=neſte.

Og hvad udmærker da den fine Dame fremfor hende? Netop den fine Dannelſe, ſom Sibylla ſelv indſeer, er et Skin, ja for en ſtor Deel en Forqvælling, en Forſtruelſe (jvfr. Clara Raphaël)!

Indſeer De da ikke, o Sibylla, at Deres Ariſtokra=

tiisme er — borneert? Vil De ikke arbejde Dem ud af disse bedrøvelige Rester af nedarbejdede Fordomme?

Ved at optage det proletariske Dvindelstykke i sin Betragtning vilde Sibylla umiddelbart blive ført over i den sociale Kritik, navnlig gennem den uhyre specifikke kvindelige Fornedrelse, som alle det gamle Samfunds Mænd ere enige i at erklære for nødvendig Bestanddeel af det gamle Samfund — og som virkelig først ved radical Reform af alle detses Revinger vil kunne udryddes.

Paa Stilleu har en tør Broder som jeg naturligvis Meget at sige.

Jeg har alt nævnt det om „Mand“ og „Kegeme“. „Kegemet er et Uhr, som kun Manden kan trække op, Kegemet er et Maskinerie, som kun Manden kan sætte i Bevægelse.“ Meget uheldig Sammenligning, som oven i Kjøbet med næsten samme Sandhed kunde anvendes aldeles omvendt. „Mand“ og „Kegeme“ ere Abstractioner for enkelte Virksomheder af den ene Organisme, hvor ingen Enkeltighed er absolut overordnet, men alle Enkeltheder ere gjensidig afhængige af hinanden, Hjernen af Maven som Maven af Hjernen.

„En Mand, der kun er mandhaftig, er naturlig men raa, han er som Løven eller den unge trodsige Fale.“ Slige Sammenligninger er Sibylla stærk i; desværre ere de aldeles ufrugtbare og snarere til Skade end til Fordeel for Fremstillingens Klarhed. Den her anførte er tilmed noget ubehjælpssom. Saaledes ogsaa denne: „Den faldte overfladiske Dannelses bestaer i Former og For-

domme, ryfter man lidt ved den, gaaer den som Speilet i tusinde Stykker." For det første pleie Speile dog ikke saaledes at gaae itu, fordi man ryfter lidt ved dem, og dernæst holde Former og Fordomme som oftest meget net sammen. „Den sande Dannelsse er som Dvifjsølvet, hvor-meget man end rumsterer med det, søger det Enheden, afrunder det sig selv." Men netop Dvifjsølvet behøver man kun at pirre lidt ved for at dele det i en Mængde Smaadele!

Dvinden erholder i Skolen „en Nøgle, hun veed ikke hvortil — og bærer den saa udenpaa". I flere Henseender lidt uheldigt.

Den hyppige Citeren af rimede Sager er heller ikke meget opbyggelig.

En Svaghed, som Sibylla oftere lægger for Dagen, det er en betydelig Uerbødighed for Goldschmidts litterære Virksomhed. Det er en meget skadelig Svaghed for en Kvinde, der er ifærd med at udvikle sig en Livsanskuelse. Gs. Værdighed i journalistisk og æsthetisk kritisk Stil skal ingenlunde benægtes; men det er Noget, der ikke har Meget med Livsanskuelse og Tændens at gjøre. Som bekjendt kan der „skrives smukt" om det usleste Emne, hvilket er en daarlig anbefaling for den hele „Skriven smukt"!

Om Goldschmidt har nogen Livsanskuelse og bestemt Tændens, det er meget vanskeligt at afgjøre. Men Sibylla feiler storlig, naar hun troer, at G. i Egenkab af Digter ikke kan høre til noget bestemt Partie; han har

hørt til adskillige. Iøvrigt er det ogsaa at sætte Digterens Kald langt lavere, end Sibylla egentlig vil, naar hun billiger at Digteren er uden bestemt Farve — det vil sige uden bestemt Ansættelse.

Det er ikke hos Stilisten, ikke hos Digteren en Kvinde som Sibylla skal sege sit Indhold; men lad hende følge sin kritiske og naturvidenskabelige Interesse, da ville sikkert hendes Dine oplade. Ikke den phrasemæssige Natur-mythologie, „Manden i Naturen“, „Spiegel der Natur“, og sige Ting, er det hun bør henvende sig til, men selve den empiriske naturvidenskabelige Fremstilling med dens Kritik af de nedarbejdede Forudsætninger.

Og dernæst eksisterer der en Litteratur, som er næsten ukendt for os, der ere i en saa uhyggelig Grad isolerede fra Tidens almindeligere ideelle Fremstræben, men som indeholder udmærkede Bidrag til Menneskeandens og og Menneskelivets Udvikling, nemlig den rige franske og tyske, tildeels ogsaa engelske, psykologisk(religiøs)- og social-kritiske.

I hver af de to nævnte Afdelinger af den nyeste Litteratur kan jeg især henvise til et Værk, der ved fortrinlig Form og slaaende Fremstilling udmærket egner sig til at være Gjenstand for et første Forsøg, nemlig „Der Einzige und sein Eigenthum, v. M. Stirner“ (helligt „meinem Liebchen Marie Dähnhardt“), Leipzig 1844, Otto Wigand, og „Psychologische Briefe für Gebildete, v. Carl Vogt“, Stuttgart 1847, Cotta.

For den Kvinde, der kan tillegne sig den i disse to

høist forskjellige Værker førte Kritik af den traditionelle Bevidsthed, vil der ved dem oplade sig en ny, forhen ikke anet Tankeverden. Det er dristigt, at forsøge at tænke Tidens stærke Tanker; men Sibylla er dristig, og derfor forsøger jeg at føre hende Tristelsen imøde.

Og dermed tager jeg Afsted med Sibylla. ønskende hende alt Held til hendes videre Udvikling.

Pauline, Forfatterinde til de fire Breve, bebuder blandt Andet en Roman, som skal indeholde hendes Livsanskuelse og udkomme som passende Jule- og Nytaarsgave til næste Træfning, om hun ellers faaer Forlægger. Vare hun nu kan faae Heibergs Flag at seile under! Skrive Vers kan hun ogsaa, som et noget uklart, men i Formen vist ikke saa daarligt Digt paa 6 femfodsjambede Vers, til Clara Raphael naturligviis, beviser. Citere, saavel Vers som Prosa, kan hun naturligviis med endnu langt større Lethed. Belært er hun overhovedet i høi Grad, saavel i ældre som nyere Litteratur, selv Rigsdagshandlingerne følger hun, hun interesserer sig for Spændet og veed endog hvad — Damgaard siger! Han maa være fra hendes Egn! Forøvrigt hører Pauline til det moderate Venstre, hader Tyranniet og Napoleon, foragter denes Neveu.

Angaaende sin Mening om Værket og om Dvindens Stilling bemærker hun i en Note, at den stemmer med Sibyllas; imidlertid beundrer hun dog Værket endeel,

Noget, som Sibylla ikke lader sig forlyde med. Pauline har meget travlt med, at Clara er „for himmelsk“, hvilket Udtryk ikke altid har en reent ironisk Klang. Iøvrigt er det respectabelt, at hun vil „Qvindens borgerlige Emancipation“, selv med Opoffrelse af Noget af „den saakaldte Elfsværdighed“; hendes Middel er Ophævelsen af ethvert Forsørgelsesbetydning ved Indtrædelsen i Ægteskabet, „naar det ikke var et godt Partie, at hendes Eksistens skulde sikkes, saa var jeg fornøjet med Jorden.“ Men til Iværksættelsen af denne Plan veed hun rigtignok ikke nogen Udvei; og en saadan er kun mulig i Forbindelse med den hele sociale Reform, for hvilken Liden kæmper; naar alle Mennesker ere omtrent lige i Formue, først da ville de gode Partier ikke mere friste!

Saaledes maae alle Smaakritiker gaae op i den store almindelige sociale Kritik.

Om den qvindelige Opdragelse, navnlig dens høje Vilkaar, findes ret gode Bemærkninger, ja endog practiske Forslag.

Saa vel Pauline som Theodor Immanuel udhæve af de „lærde“ Fag navnlig Medicinen som tilgængelig for Qvinderne. Det ligger ganske vist nær at tænke paa dette Fag, især for den, der har Interesse for den raffinerede Blusfærdighed, hvis Heltinger daane ved at vise Lægen en blottet Arm. Vist er det, at til den for Qvinder og Mænd fælles almindelige Dannelse bør høre grundig Kundskab om Menneskelegemet i dens Virken i sund og tildeels i syg Tilstand og om almindelig fore-

kommande pludselige Sygdomstilfælde foreløbige Behandling; ligesaa vist er det, at Qvinder ligesaa godt som Mænd vilde kunne uddannes særlig til Læger, naar de blot ikke uforberedte, ja forstruede, som nu selv Mændene, toge fat paa Studiet.

Og til Qvindagtighedens grundige Udryddelse vilde det unegtelig være et godt Middel at lade Qvinden dissekere, obducere o. dsl.; det vilde f. Ex. nok vænne Damerne af med at strige ved Synet af en Muus, besvime ved Berørelsen af en Gædderov, og hvilke saadanne nervøse Tilfælde mere høre til hvad man kalder „Qvindelighed“.

Men der gives jo næsten intet Fag, som ikke Qvinden skulde tilegne sig omtrent ligesaa godt som Mænd.

Madlaven, Sylten, Vassen, Farven ere jo almindelige Qvindearbejder; er det ikke chemiske Arbejder, som kunne behandles efter Videnskabens Grundsætninger?

Vil ikke Syen, Strikken, Spinden, Væven, Broderen, disse qvindelige Arbejder, mere og mere fortrænges af den tilsvarende Maskinfabrikation i det Store? Her have vi Overgangen til de tekniske Videnskaber og deres Praxis. Livets Udvikling vil medføre Nødvendigheden af denne radicale Reform ogsaa i Qvindens Opdragelse; Romanflugeriet, Pjattet, Gadedriveriet, Mythologien, de uendelige smaalige Broderier, Strikkerier, Brækkerier og andre Brækkerier, de sproglige Kunster, ville lide et mægtigt Skaar, til Fordeel for de exacte Videnskaber og deres Praxis, og den heri liggende eller ialtfald hermed nøie forbundne Legemsøvelse, Samtale med Indhold. Musik og Tegning vil jeg kun

nævne, for ikke at mistænkes for at ville udelukke dem; Musikens nøie Forbindelse med Sproget, Physiologien og Physiken, Tegningens Forbindelse med al nøiagtig Synsopfatning og særlig med alle Naturvidenskabers er pien-synlig nok.

Og saaledes er jeg da af de begavede unge Damer bleven ledet midt ind i Fremstillingen af den Idee, der behersker alle enkelte Bevægelser i min Bevidsthed, den om Menneskelivets Udvikling. Ingen Leilighed kan jeg forsumme til at virke for denne Idee; og jeg vil derfor søge at bevæge Damerne og Læserne overhovedet, om de ellers have fulgt mig den hele lange knudrede Vej, til at følge mig endnu et lille Stykke videre. Jeg skal da skizzere min Aelse om Familielivets Udvikling og særlig om Opdragelsesforholdenes Ordning i Fremtiden. Stilen er som sædvanlig uden Blomster, Fremstillingen er kun rettet paa Kortthed og Klarhed; men der ere Tanker deri, og det Tanker, som maa særlige interessere den, der søger Løsningen af Problemet om „Qvindens Emancipation“.

Den hele Skizze knytter sig nøie til de under Titlerne „Folkenes Fremtid“ og „Fremtidens Folkeopdragelse“ i 1848 udfomne aphoristiske Antydninger (i Commission hos Philipsen).

Ved enhver psykologisk eller social Undersøgelse vil den Tænkende føle Trang til at klare sig Betydningen af Sætningerne om „den menneskelige Natur“.

Man møder dem allevegne. Der føres en stærk Kritik af den religiøse Bevidsthed; — i Svaret fra Præsternes Side er det et Hovedbeviis for Religionens Sandhed, at den hører til „Menneskets Natur“, er en naturlig Trang for Mennesket.

Kriticerer et Umenneske de monarkiske Traditioner, faaer han ligeledes til Svar, at de ere Mennesket i høieste Grad naturlige og uundværlige. Det er en nem Gjendrivelsemaade, der forstaaer for den byrdefulde Indgaaen paa selve den kritiske Tankegang.

Disse vigtige Sætninger kunne omtrent sammensattes paa følgende Maade: Mennesket er skabt efter visse bestemte Love, som det i al sin Bevægelse og Forandring maa lyde. Disse Love udgjøre det Evige i Mennesket; det hele System af Love er „den menneskelige Natur“.

Foraaavildt der herved er sagt, at der imellem forskjellige Mennesker og Menneskealderer altid er en vis Grad af Lighed, kan man gjerne indrømme Sandheden af disse Sætninger.

Men er Noget en Lov for den menneskelige Natur, da er det Ubvikling, Forandring, Bevægelse, og det er en meget libet lønnende Bestilling at udspeculere saadanne Grændser, som under denne Bevægelse dog skulde være absolut nødvendige. Den Slags Grændser har man saa ofte opstillet og ligesaa ofte ere de blevne overfredne.

De Love, som saaledes fremsattes og paastaaes gyl-
dige for alle Tider, det er meget svage Begreber.

Menneskeflægtens gennemløbne Udvikling i en vis
Retning er sammenfattet under et Begreb, der paastaaes
at være en almceengyldig Lov; men under et saadant Be-
greb findes meget forskellige Tilstande indordnede, saa
at altsaa kun en temmelig foreløbig og lidet nøiagtig
Betegnelse af de enkelte Tilstande indeholdes i den Sæt-
ning, at de have fulgt denne Lov, og saa at en kun
meget ubestemt almindelig Spaadom indeholdes i den
Sætning, at de fremdeles ville følge Loven.

Selve det Vibegreb ved Lov, at det er en Per-
sons Bestemmelse for dette særlige Anliggendes Ordning,
favner al Motivering.

Vi ville tage et Exempel, der ligger os temmelig
nær i disse Tider.

Mod de yderste radicale Partier navnlig i Frankrig
raabe de Conservative bestandig: Disse Mennesker angribe
Staten, Religionen, Familien og Eiendommen, Former,
der ere væsentlige for den menneskelige Natur. De Ra-
dicalc svare som oftest, at de ingenlunde ville ødelægge
nogen af disse Former, de ville kun afstaffe de Misbrug,
som klæbe ved dem for Tiden. Og dette er virkelig lige
saa god en Paastand, saa vage Definitionerne ere.

„Familien“ er det vi her ville betragte. Familien
er en evig Grundlov i Menneskelivet, en umiddelbar Ud-
straaling af Menneskets evige Natur.

Hvor ofte end Sligt quædes og jages, hvor ofte

end Henviisningen til Familiens Krav bruges som første og sidste Argument mod Reformforslag, saa skal man vist ikke finde en eneste blot nogenlunde antagelig Fremstilling af Begrebets Abstraction udaf Menneskelivets Tilstande.

Tilfyneladende Definitioner findes der derimod nok af og somme meget lystelige, saasom denne af Lamar-tine: Familien er Treenigheden af Faderen, Moderen og Barnet!

Det kjendselige Samliv mellem Mand og Kvinde og Forholdet mellem Fader, Moder og Barn er det fornemmelig, for hvilket Familien skal være den evige Grundform.

Paa vort nuværende Standpunct vælger Manden sig en Kvinde, med hvem han forpligter sig til at leve sammen i hele Livet mod at hun indgaaer den tilsvarende Forpligtelse. De forpligte sig til at holde sandkelig Kjærlighed med hinanden og med ingen Anden, til at boe sammen. Gaae de Børn, saa opdrages disse af dem, lære at agte dem og elske dem.

De danne sig saaledes en afsluttet Kreds, en Huusstand, en Familie i indskrænket Forstand, der staaer i en vis Grad isoleret fra alle de andre lignende. Dens Medlemmer sammenholdes ved Familiefjærligheden og Familieinteressjen.

Familieforholdet medfører særlige Pligter og Rettheder, saaledes til gjensidig Understøttelse, Retten til Arv.

Naar nu Børnene af en Familie atter danne nye Familier, saa opstaaer et System af hinanden nærtstaaende

Familier, en Slægt kunne vi kalde det, hvis Medlemmer sammenknyttedes ved en ringere Grad af Familieinteressens og Familiefjærligheden, hvilken under Generationernes Følge formindskes og endelig forsvinder.

Familiebaandet er i samme Periode forskjellig efter Folk, Stænder, Slægter, Familie, Individier. Under den historiske Proces have alle de til Familielivet knyttede Anliggender undergaaet store og gennemgribende Forandringer.

Vi skulle betragte nogle af „Familiens“ enkelte Momenter i deres historiske Varieren.

Mand og Kvinde føres hinanden imøde ved den sandfælske Drift og den dermed forbundne Kjærlighedsdrift; efterhaanden bestemmes visse Former for deres Samliv.

Hvad selve Drifterne angaaer, da have de undergaaet store Forandringer i sig selv og i deres Forhold til alle andre Livets Enkeltheder. I det Hele taget indordnes de mere og mere under Overveielsens og Villiens Indflydelse.

Formen for det kjønslige Samliv har været forskjellig.

Først have Mand og Kvinde søgt hinanden i Rydens Dieblis uden derved at knytte nogen varigere Forbindelse; senere har man vedtaget en varigere Forpligtelse i Henseende saavel dertil som til Samliv overhovedet, Børneopdragelse osv.; dette er Ægteskabet.

Denne Forpligtelses Art og Grad har atter været høist forskjellig.

Snart har een Mand samtidig kunnet holde lovlig kjønslig Forbindelse med flere Qvinder; snart har een Qvinde kunnet knytte den med flere Mænd; snart atter har Forbindelsen kun turdet finde Sted mellem een Mand og een Qvinde ad Gangen; og her har igjen fundet Forskiel Sted i Forpligtelsens Grad, idet nu Skilsmisse og ny Forbindelse var tilladelig, — og det atter under forskjellige Betingelser, — nu derimod kun den første Ægteskælles Død gjorde en ny Forbindelse mulig, — eller selv saaledes at end ikke i dette Tilfælde nogen saadan turde stiftes; herunder henhøre igjen de Tilfælde, hvor Mandens Død gjorde Konens Offer nødvendig.

En vis nær Grad af Slægtskab har sædvanlig været Forhindring for Ægteskab, dog har ogsaa heri været meget stor Forskiel, idet f. Ex. hos mange Folk Ægteskab mellem Sødsfende har været tilladt.

Ved Siden af Ægteskabet har bestandig bestaaet andre Forhold mellem Mand og Qvinde, undertiden i en saadan Mængde og Variation, at dette gjennem en jævn Række stød i Overgang til det laveste Forhold, Prostitutionen, der er tolereret og har været det og efter de største Forsattere bestandig vil blive nødvendigt Led af den hele sociale Oekonomie, saa at denne Institution altsaa ligesaa fuldt som Ægteskabet hører væsentlig med til „den menneskelige Natur.“

Der have paa den anden Side ogsaa eksisteret og
(5*)

existere endnu Menneſſegrupper, ſom aldeles forkaſte alt kjønsligt Samkvem og dermed alſaa Egteſkabet; ſaaledes endnu Chriſtelige Sæcter i Nordamerika (ſ. Gr. Chafers).

Betragte vi Forholdet mellem Forældre og Børn, da opdage vi en lignende Bevægelse.

Snart have Forældrene haft en formelig Eiendomsret over Børnene, idetmindſte indtil den voksne Alder, ſaa at de kunde ſælge dem, dræbe dem; ſnart har „Staten“ førſt Magten over dem, ſaa at de uddroges offentlig efter dens Grundſætninger; til andre Tider er Opdragelse og Underviſning foregaaet i hver enkelt Familie, og paa atter andre Puncter deels i Skoler og Opdragelſeſeſtalter, ſelles for flere Familier, deels hjemme. — Forældrenes Stand og Stilling have været af forſkjellig Indflydelse paa Børnene; undertiden har det ſ. Gr. været en Forbring, at Sønnen ſkulde være af ſamme Stand og Stilling ſom Faderen; denne Indflydelse er i det Hele taget aftagen under Udviklingen, ſjældt den endnu er meget ſtor.

Forholdet mellem Slægtsforbundet og Statsforbundet har været meget forſkjelligt.

Staten udgik fra Slægtsforbundet. Hver Slægt ſtod førſt iſoleret under ſin Patriarchy. Senere opſtod deraf det almindeligere Forbund, hvori flere Slægter ſluttede ſig ſammen, vedtoge ſælles Lov og Beſtyttelſe for Individerne; der opſtod ſaaledes en Modſætning mellem Slægts- og Statsintererſerne, ſ. Gr. mellem Slægtens Higen efter Blodhævnen og Statens Paafand om Fremfærd efter dens Love. Denne Modſætning har udviklet ſig ſaaledes, at

Statens almenne Fordringer stedse mere ere blevne gennemførte.

Ægtskabets privatretlige Pligter og Rettigheder have forandret sig meget, saaledes Arveretten.

Maaskee vil allerede dette foreløbig være tilstrækkeligt til at minde en, hvor høist forskellige Tilstande ogsaa i Henseende til Familien have fundet Sted under Historiens Gang, og, hvor vagt ethvert almindeligt Begreb maatte være, der skulde betegne Bevægelsens nødvendige Grænse.

Vi ville nu søge at antyde den forestaaende Udvikling af de her behandlede Menneskelivets Grundforhold.

En Udvikling, som vi see foregaae i næsten alle Forhold, er den, under hvilken det mere stille, isolerede Liv afløses af det mangfoldigere bevægede og samfærdende, den udelukkende Interesse for Ens nærmeste Omgivelser af politisk og almenmenneskelig Interesse.

Den private Familiefællelighed fortrænges af offentlige Forlystelser, den isolerede Familieindustri af Industrien i det Større, hvor mangfoldige Familiers Lemmer arbejde sammen, Privatundervisningen og Privatopdragelsen af Undervisning og Opdragelse i større Anstalter.

Denne Udvikling vil gaae for sig med stigende Hurtighed, det kan man bestemt forudsige, ingen Tilbagevenden er mulig; ingen Grænse gives for Banen. Ethvert Menneske vil ved selve sin Virksomhed føres ud af Privatlivets Isolation; er det aandeligt arbejdende, da vil det stedse mere benytte Museer, Bibliotheker, Laboratorier o. s. v. som Arbejdslocaler, er det legemlig ar-

beidende, da vil det arbejde i Fabrikker og lignende Anstalter, eller ved store Agerdykningsarbejder o. dsl., sammen med andre Arbeidere af samme Slag.

Smaaindustrien, Smaabedriften i det Hele maa vige for Virksomheden i det Store, Fordelen derved er uhyre stor.

Men Dvinderne, indvender man, ville dog ialtfald ikke komme til at deeltage i det offentlige Liv, i denne Samfærdsel og Samarbejdet; det maa jo dog betragtes som en stor Abnormitet, naar Dvinderne paa mange Steder bruges til Fabrikflid; Dvindens rette Hjem er Familien, den huuslige Arne, og netop herved er Isolationen hævdet.

Vistnok er Dvindens Anvendelse i Fabrikker og Manufacturer i en saadan Retning og Grad som nu saa almindelig i Industriens Hovedlande, en stor Abnormitet. Men Dvinderne have jo dog i Hjemmet at udføre bestemte huuslige Gjerninger, at vaske, sye, spinde, væve, lave Mad o. s. fr.; og disse Gjerninger ville de ogsaa langt fordeelagtigere kunne udføres i det Store; man faaer Dampvaskerier, Fabrikker til Forsædiggelse af Gjenstande, som før vare Gjenstande for Dvindernes Huusflid; hvorfor skulde man ikke ogsaa faae fælleds Kjøkkener, hvor Næringsmidlerne tilberedes med stor Besparelse af Menneskekræft? Restaurationerne spille jo alt mere og mere en lignende Rolle.

Vi have allerede gjort den Paastand, at ogsaa, hvad Opdragelsen angaaer, de større Anstalter stedse mere trænge igjennem.

I „Underviisningen“ er allerede nu Familteisola-

tionen næsten fortrængt; Asyl, Vaisenhus, Pleiestuer, Glyst, Børnehaver (som de i de senere Aar ere komne i Belten i Thykland) ere interessante og tildeels allerede vellykkede Forsøg paa at føre ud over Isolationen ogsaa i Henseende til „Opdragelsen.“ Børnehospitalerne slutte sig nøie hertil.

Vel ere disse Forsøg for en stor Deel foreløbig kun Velgjørenhedsanstalter, der skulle erstatte Familielivet for dem, der intet saadant kunne opnaaes, og de sætte sig da aldeles intet yderligere Formaal; men saaledes er det jo ogsaa begyndt med Hospitalerne, der oprindelig oprettedes for visse Sygdomme, der ikke godt kunde eller turde behandles i Hjemmet, og for fattige, men efterhaanden udvide sig til at optage alle betydeligere Syge af alle Arter og af alle Klasser i Samfundet.

Dr. N. B. Krarups lille Piece om Glyst er ret interessant, og fortrinlig netop ved den piensynlige Mislykkelse af hans Forsøg paa at drage Grændsen mellem disse Anstalters og det Familielivet væsenlig tilkommende Omraade og paa at afvise enhver Mistanke om Institutionens Fjendtlighed mod Familielivet i Almindelighed.

Selve Modsætningen mellem „Opdragelse“ og „Underviisning“, hvorefter den første nødvendig skalde udfordre Familieisolationen, medens den anden tillader et langt større Fællesskab, er meget overfladisk; al Opdragelse er en Underviisning og al Underviisning et Moment i Opdragelsen; denne kan i Reglen meget godt udføres for større Samlinger af Børn under Et.

Hvor store Samlinger af Børn af hver enkelt Moder under Gæt kunne deeltage i eet Kursus, det er et Detailspørgsmaal, som vi ikke skulle indlade os paa at besvare her; kun Saameget er vist, at Familieinddelingen ikke giver Smaaafdelinger af Børn, der kunne ansees for passende i Antal, idet dette Antal varierer saa overordentlig meget, fra ingen til over en halv Snees.

En altid stærkt betonet Indvending mod Opdragelsesfællesskabet er den, der hentes fra det Naturforhold, som sammenknytter Moderen og Barnet. Det er sandt nok, at Moderens Die i Mæssen af Tilfælde er den meest passende Næring for det spæde Barn; det er denne Kjendsgjerning, hvorpaa man ofte har bygget en heel Theorie for Nødvendigheden af at netop denne Moder opdrager dette Barn; men dette er et aldeles isoleret Naturfæf; Ingen vil dog vel paaftaae, at Moderen skulde være den eneste ret Skikkede til at vasse, syge, indslutte netop dette Barn, fordi det er hendes eget; og i de Familier, der stige opad i den velstaaende Kaste, udføres disse Forretninger stedse mere almindelig af Andre end Moderen, af Ammer, Barnepiger o. s. v.; paa en saadan Maade er dette rigtignok kun muligt ved den sociale Trældoms Glende.

Men, hedder det, der findes hos Forældrene og navnlig hos Moderen en Trang til at passe Barnet, til at vogte over det, til at bringe det den første Kundskab. Dette kan vel for en Deel være sandt, men denne Trang overdrives i flige Bevissørelser altid betydelig, og i den Grad, hvori den virkelig findes, vilde den meget godt kunne fyl-

gjøres, fordi Opdragelsen stete i større Samlinger. At Kvinder maatte spille en betydelig Rolle i Opdragelsen især af de yngre og qvindelige Børn, falder af sig selv; og maaskee kunde f. Ex. tre Mødre ligesaa godt pleie og passe ti Børn udenfor Diegivningen, som nu hver opdrager eet, hvilket vilde være en stor Besparelse af Tid og Kraft; tillige vilde, hvad der er saa overordentlig vigtigt, et uendelig rigere Materiale opsamles til en Opdragelsesvidenskab, hvortil endnu neppe findes Spor; der vilde kunne opdrages Opdragere, Opdragerinder ved hygieinistiske Klinikker paa lignende Maade, som paa et Hospital practiske Læger.

De associerede Mødre vilde have bedre Tid og Leilighed til at deeltage i andre Samfundsarbejder og Nydelser, Noget, som næsten Alle, naar man skulde tale oprigtigt og uden Declamation, vilde indrømme var en stor Gerværd. Der er ingen Moder, som ikke oftere føler sig trykket end oplestet ved sit Kald som hushelig Opdragerinde. At Eyslen med Børnene nu bliver de fleste Forældre til en Nødvendighed, til en Bane, behøver man derfor aldeles ikke at benægte.

Familielivet er Mandens Trøst og Husværelse efter Dagens Slid for Livets Opbald; Driften til at forffjonne det, til at pynte sin Kone og til at udstyre sine Børn med alle mulige aandelige og legemlige Goder er netop Hoveddrivfjederen til Arbejde, den eneste Drivfjeder til Sparommelighed og Udholdenhed i Arbeidet. Saaledes

omtrent hedder det f. Ex. i den fripostige Phrasemager Thiers's berhygte Bog om Eiendommen, 10de Cap., om Arvens Indflydelse paa Arbeidet.

Ikke desmindre ere selv under nærværende Forhold mange andre Bevæggrunde virksomme til at gjøre udholdende og sparsom; saaledes Interessen for selve Arbeidet, Glæden ved den sociale Nytte; og netop disse Bevæggrunde vilde under et organiseret Arbeidssystem, hvor Arbeidet var beregnet efter Individernes Lødv, hvor den theoretiske Erkjendelse og Deeltagelsen i de vundne Producter for alle Arbeidende gif Haand i Haand med selve Arbeidet, være langt større og almindeligere. Alt desuden fortiden, da Manden bestandig skal leve sammen med Familien og dens hele Tilstand altsaa i høi Grad virker tilbage paa ham, da han og den staaer i betydelig tildeels fjendelig Modsatning mod Ydverdenen, da han har lært det at kjende som sin Pligt, at sørge for Familien, da dens Velstand eller Armed regnes ham til Ære eller Skam, da Børnenes senere Dygtighed allermest kommer ham til Gode, at under disse Omstændigheder det hele Familiehensyn kan være af overordentlig Betydning for ham, det beviser ingenlunde, at en heel anden Ordning, hvor alle disse Forhold vare aldeles forandrede, skulde lade Familiehensynet beholde denne Overvægt.

Saadanne Stemninger, som de her betegnede for Familien ere saa overordentlig variable, variere stadig til Skade for Familierelationen (offentlige Forhystelser, Klubber); den betænkte Ordning af et Livsforhold maa altid

gjøre noget Brud paa de med de nedarvede Sædvaner forbundne Stemninger og Følelser, men er Ordningen god, saa forvinder Ubehageligheden ved Overgangen snart.

En pathetisk Indvending som stadig møder Forslagene om fælles Opdragelse er denne: Hvis virkelig en saadan fælles Opdragelse kunde sættes igjennem, saa var jo Familien med det Samme ødelagt; men Familien er jo evig og hellig altsaa o. s. v.

Vi have her Leilighed til at betragte den ordinære Begrebsbrug i dens hele Kummerlighed.

Der, hvor en Huusstand lever for sig i sin Hytte, omgaaes næsten med Ingen udenfor, selv forskaffer sig sine saa Fornødenheder, selv opdrager sine Børn, underviser dem forsaavidt som der kan være Tale om Sligt, der siges at være Familieliv tilstæde; hvor mange Huusstande boe i samme store Bygning, i stadig Omgang med hverandre og med dem udenfor, under Benyttelse af Handels og Industriens store Goder, med Underviisning og for en stor Deel Opdragelse af Børnene i fælles Skoler, eller ved Hjælp af Barnepiger, Gouvernanter o. desl., med Deeltagelse i alskens offentlige Forlystelser o. s. v., der siges ogsaa at eksistere Familieliv; hvor derimod den sidste Forældrene alene tilfaldende Deel af Opdragelsen er gaaet over til større Anstalter, der er Familien ophørt at eksistere, skøndt iøvrigt Tilstanden i Gæt og Alt ere uendelig ligere med det forrige Trin, end dettes Tilstande med dem paa det først sildrede Trin! Om man vil sige, at Familieprincippet paa det sidste Trin er gaaet

under, saa for os gjerne, saa er det langt fra noget Grundprincip for den menneskelige Natur; men iøvrigt kunde man ogsaa meget godt paa sædvanlig Maade sige, at Familieprincippet paa sidste Trin endnu bestaaer, skøndt modificeret, medens man paa den anden Side gjerne kunde sige, at Familieprincippet alt paa et tidligere Stadium, f. Ex. ved Skolens Indførelse, var brudt i sit Væsen.

Vor Fordring er, som det allerede maa være klart af det Foregaaende, at al Opdragelse bliver en Samfundsag, bliver udløst af al Afhængighed af Familiens Kaar, af Forældrenes Individualitet, af Familieisolationen overhovedet.

Her møder os strax to Indvendinger.

Den første angaaer Familiernes Forhold til Staten.

En saa gennemgribende Reform som den foreliggende, hedder det, kan jo kun tænkes udført ved Statens Magtsprog til Familieme; men Staten maa respectere Familiens Ret, Forældrenes Ret til at opdrage deres Børn, en af de helligste og helligste af alle Rettigheder; den er uberettiget til at gribe ind deri ved Magtbud og Politie og hvad dertil hører; det vilde være Tyrannie, Barbarie, om den gjorde det.

Enhver ny Theorie maa altid foreløbig holde sig borte fra en vis Grad af Detail; den fremsætter Principet for Ordningen af et vist Sæt af Forhold og først efter dette Princip's Indførelse skridder man til de særligere Betragtninger og Beregninger, og endelig til Udførelsen. Saaledes kunde f. Ex. en ny Theorie for Dampens In-

vendelse, en Jernbanetheorie, være særdeles fortrinlig, uden at der var nævnt et eneste Ord om, hvilke Autoriteter der skulde sætte et saadant Fremstridt igjennem, om det skulde skee ved privat Entrepriise eller ved Statens Foranstaltning, om ikke maaskee netop de i ethvert Tilfælde fornødne Indgreb i bestaaende Eiendoms- og Hævedsforhold vilde gjøre Foretagender i en saadan Retning umulige, eller besl.

Saaledes kunde ogsaa vor hele Theorie for den fælles, eller rettere for den i større Samlinger, uden Familieisolation foregaaende Opdragelse, være meget god, uden at Spørgsmaalet om Statens Magt over Familiefædrene og Mødrene i mindste Maade var berørt.

Saa vist vor Være er sand, saavist vil den nok gjøre sig gjældende i Livet, hvad enten saa det første Skridt stæer fra Samfundets, Communens eller enkelte Familiers Side, eller fra alle Sider paa eengang.

Imidlertid kan det dog have sin Interessé at gaae ind paa denne mere practiske Indvendning.

Hvis det da engang kom saa vidt, at f. Ex. Samfundet skulde til at gjøre det første Skridt, hvilket altsaa maatte være engang, naar et bevidst socialt Partie havde faaet Majoritet, saa vilde det Allerstørste og Allervæsentligste være at oplyse Folket om Forholdene, at bringe Rigtigheden af de forestaaende Reformer til Erkjendelse. Samfundet maatte ved Litteraturen, ved Reformapostle omkring i Folket bevirke dette. Man betænke f. Ex., hvad det vilde have for en Indflydelse, naar, som paa sine

Steder ikke usandsynligt, næsten hele Skolelærerstanden blev vunden for den sociale Sandhed, naar endeel af Præsterne bleve det og den vistnok langt overveiende Rest erstatter ved den nye sociale Videns ivrige Forkyndere!

Overbeviisning og deraf følgende Medvirken vilde derved i stor Udstrækning kunne vinde.

Men vi vige ikke tilbage for Tanken om Tvangs Nødvendighed paa sine Steder, f. E. mod energist forstruede Personer, Theologer o. desl.

Hvilken Ret har Samfundet, eller Staten, eller hvad man vil kalde de forbundne Individuers Majoritet, til i denne Henseende at øve Tvang mod Minoriten? Det beroer paa, hvad Ret man vil indrømme Forældrene over Børnene.

Der er vel Ingen nutildags, som vil paaftaae, at Forældrene have Eiendomsret over deres Børn; men hvilken Ret have de da over dem? den Ret, som Naturforholdet giver dem, lyder Svaret; men Naturforholdet strækker sig efter Fødselen i Virkeligheden kun til Diegivningen; det, at disse Individuer ere Forældre til netop dette Barn, giver dem ikke nogen som helst Kundskab til dets Constitution eller til dets bedste Behandling i nogen Henseende; Forældre, der søge at styrke deres Batebørn ved Brændevin, ere, hvad Naturforholdet angaaer, aldeles complete Forældre, men Staten maa ønske flige Styrkesforsøg gjorde umulige ved en kyndig Behandling. Samfundet staaer ikke middelbart gennem Forældrene i Pligts- og Meisforhold til Barnet, men til dette som til

alle Individuer i et aldeles umiddelbart Pligts- og Retsholdsforhold.

Samfundets Tilsynsret, dets Ret til Indgriben i visse yderlige Tilfælde, f. Ex. hvad Forbrydere, Afstingelige angaaer, er nogenlunde anerkjendt; men dette vil da almindeligt kunne udtrykkes saaledes, at de Principer, som Samfundet anseer for absolut nødvendige, dem kan det gennemføre; men det Samfund, som vi her have forudsat som tilværende, anseer den fælles Opdragelse for ligesaa nødvendig, som den nuværende Stat anseer Opdragelsen ved Individuer af nogenlunde normal aandelig Tilstand; altsaa vil det have samme Ret og Besøielse til at gribe kraftig ind, om det skulde gjøres nødigt, for at sætte hiint nødvendige Princip igjennem.

Vi antage ganske vist, at Evangen vil blive et underordnet Moment i den sociale Revolution, at Overbeviisningen og Overtalelsen vil gjøre den overflødig paa de fleste Steder og mildne Indtrykket af Harme og Bitterhed, hvor den dog har maattet anvendes.

Den anden Indvending hentes fra den moralske Garantie, som Pligten til Børneforsørgelse giver mod overdreven Sandselighed og Frugtbarhed.

Naar Staten eller Samfundet opdrog alle Børnene ved sine Midler og for sin Regning, saa vilde jo Intet kunne afholde Individerne fra at give deres Sandselighed Tøilen, fra at frembringe mange Børn, som den physiske Drift førte det med sig; Menneffet vilde søge kjønsligt Samkvem med Dyrets vilde Brynde, synke ned fra det høiere

Erin i Gædelighedens Rige, som en Pligts tyngende Nødvendighed, opfattet og aassimileret af den frie Selvbevidsthed, hænder Mennesket. Og den sociale Oekonomie, hvorledes vilde det see ud med den i et saadant Liv? Verden vilde oversvømmes med Mennesker, som ikke vilde finde deres Subsistens i Varndommen, da det depraverede Samfund skulde underholde dem, ikke i det senere Liv, da de selv vare inddragne med i det almindelige Maserie; al Samfundsvirksomhed vilde stoppe, en Kamp mellem Individierne om det ringe Product vilde optændes, — Samfundet vilde gaae under.

Folk skulle altsaa beholde deres Børn hos sig selv og opdrage dem paa deres Beføstning og isolerede, for at Frygten for den oekonomiske Udsættelse, som vilde blive Følgen af megen Børnetillægning, skal holde deres Sandfælsighed i Løkke.

Uden at gaae ind paa selve Sandfælsighedens Forhold til Tænkning og Villie og søge at anviser dem den rette Plads i det hele aandelige og legemlige Liv paa- staaer man, at den ene eller dog fornemmelig er at modarbejde ved Frygt for Straf og oekonomisk Udsættelse; og netop for at holde denne Frygt og denne Straf vedlige, vil man ikke gaae ind paa de rationelle Opdragelsesgrund- sætninger.

Christendommen, saaledes som den almindelig fortol- tes, vil tværtimod, at selve den inderlige Erkendelse og Kjærlighed af Pligten skal lede til dens Opfyldelse; hiin Bes- tragningsmaade er da saa uchristelig som vel muligt.

Derimod svarer den udmærket til de øvrige Enkelt-
heder i vor Tids pengearistokratistiske Bevidssthed.

Den, der har Raad til at holde Heste, som kan holde dem; den der ikke har Raad, maa lade det være; den der har Raad til at holde Børn, han kan frembringe Børn, den der ikke har Raad til det, maa lade det være, det er i sin Orden; Mynten er Maalestofken for Menneskets Berettigelse i denne som i næsten alle andre Henseender.

I Forhold til denne ene gyldige, pecuniære Maalestof for Individets Ret til at formere sig, forsvinder alle de virkelig fornuftige og naturlige Hensyn. Om et Individ er kraftigt eller ikke, om dets Afkom vil blive dygtigt eller usfelt, kommer aldeles ikke i Betragtning. Den fattige, paa Sjæl og Legeme kraftige Mand maa afholde sig fra at tilfredsstille sin Drift, eller gjøre det ad de sørgelige Veie, som det gamle Samfund ikke kan udbære, og det sjøndt Frugten af hans naturlige Kjønsliv vilde være en kraftig Slægt; den usle Stymper af en udmærket Matador kan frembringe saa mange Børn han vil, det er i sin sjønneste Orden, endstjændt det er en scrophuløs, rhachitisk, ynkelig Slægt. — Man indseer, hvor fordeelig denne Indretning er til Menneskeslægtens Vedligeholdelse og Forædling.

Den fattige Mand straffes haardt for at have stjæket sin elskede Kvinde et Par raske og stærke Børn; derimod er der aldrig Tale om Straf for den Rige, der med de kjøbte Kvinder i sit Harem har skaffet Sneve af usle Skrantninger til Verden!

Men endnu visere er den hele Indretning derved, at Sandfælghedsbrøden ikke blot straffes paa den Skyldige, men paa Brødens aldeles uskyldige Frugt, og nedad i tusinde Led.

Børnene i saadanne fattige, 3: syndige Familier straffes allerhaardst; deres hele Personlighed bliver forfømt i Udsittling, de blive henviste til de mindst ansete og mindst lønnende sociale Arbejder, de forudbestemmes til større Sygelighed og Dødelighed, større Gang til Forbrydelser og Laster.

Det noble Samfund bærer sig ad mod dem omtrent som Jødernes Gud mod Jobs Børn, som han slog ihjel, bare for at anstille et Experiment med Faderen. Man forser sig over Chineernes umenneskelige Grusomhed, naar de straffe en heel Slægt for et Medlems Forseelse; men det oplyste christelig-germaniske Samfund følger her aldeles det samme Princip.

Netop Sandfælgigheden for den unge Slægts Vorkommen som Følge af Forældrenes pecuniære eller aandelige Fattigdom viser allerklarest Nødvendigheden af Opdragelsens Frigjørelse fra de tilfældige Familieforhold.

Beherskelsen af den sandfælgige Drift maa overlades til Individernes fornuftige Selvbestemmelse, støttet til Kundskab om Organismens velforstaaede Trang og Larv.

Den gamle Forestilling, at Menneskenes ustandfælgige Formerelse let kunde føre til en saadan Overfyldning, at den Gne ikke kunde røre sig for den Anden, at Substansmidlerne ja Jordens Rum ikke vilde flaae til, er man

dog vel paa det Rene med som grundfalsk. Alle erkjende Urigtigheden, den fuldstændige Mangel paa Motivering af Malthus's prementtøse Indfald, at Subsistensmidlerne kun skulde kunne tiltage i en arithmetisk Række (1, 2, 3, 4 o. s. v.), medens Individernes Tal ved den ubundne Production vilde bringes til at stige i en geometrisk Række (1, 2, 4, 8). Evertimod indseer man, at under en god Arbeidsorganisation Productet stiger i langt større Forhold end Arbeidernes Antal.

Og sæt at Jorden og Vandet engang virkelig skulde være opfyldte, har Mennesket da ikke Luften tilbage?

Hvilken uegennyttig Iver, allerede nu at tage Forholdsregler med Jordens Oversyldning, medens maaskee kun $\frac{1}{1000}$ af dens Overflade er opdyrket, medens ingen Grændse er at sene for Benyttelsen af disse opdyrkede Strækninger, eller for Productets Forøgelse!

Nei, raab ikke mod den om et Par Millioner Aar forudsatte Oversyldning, men mod den nærværende sociale Glende, Menneskekræfternes unproductive Forbrug, Menneskenes deraf flydende aandelige og legemlige Forfald! Virk for Ordning af Samfundet som Association af ligeberetigede frie Individuer, det er Veien til den menneskelige Lykke, eller rettere, det er det store Skridt fremad i Menneskehedens Udvikling, som fra vor Tids Standpunct faa tydelig seer i dets Nødvendighed, og som staaer paa Tidens Dagsliste!

Men hvorledes bliver Egtteskabets Skjæbne under denne Omvæltning af de sociale Forhold?

At den ideale, hensynsløse Kjærligheds Periode, om en saadan nogensinde har eksisteret, er omtrent forbi, det erkjende Alle. Denne siekliftige Forelskelse, hvis nødvendige Følge er Forening for hele Livet eller evig Ungkarlejsstand, den eksisterer næsten ikke mere.

Og det er jo aldeles i sin Orden, at ogsaa i denne Retning den klarere Opfattelse af Livet og Personerne har gjort denne halvbevidste, driftmæssige Genkæftelse af et heelt Liv for et Diebligs stærke Indtryk et betydeligt Afbræk.

Den Lære, der staaer i nærmeste Skiftevirkning med den ideale Kjærlighed, Læren om een Qvindes og een Mands udelukkende Forudbestemthed for hinanden, den er ligeledes temmelig meget i Forsald, som en reent mytologisk Tradition. En og anden Ungling og Ungmø kan maaſtee i nogen Tid gaae omkring med den Forestilling, at man har at sege efter den Forudbestemte, men det gaaer nok over, og paa de virkelig sluttede Ægteskaber har det ikke nogen synnerlig Indflydelse.

Fornuftgistermaalet, det vil da sige først og fremmest Pengegistermaalet, er det, som Enhver bekjendt, der for Diebliffet behersker Markedet, og som Massen af unge Mennesker, der have naaet en Snees Aar, betragte som deres Ideal.

Heller ikke herimod er noget Væsenligt at indvende fra det gamle Samfunds Standpunkt. Saalænge Penge er Rykke og Herredømme, Armod Udsælselighed og Trældom, saalænge kan man arbejde saalænge man vil med de

gamle, allerede halvdøde religiøse og æsthetiske Ramser, uden at mindste Forandring vil blive Virkning deraf.

Lader os først betragte disse to Momenter i deres Udvikling i Fremtiden.

Jo kraftigere Tænkningen udvikles, jo mere den støtter sig til grundig Indsigt, jo mere de umiddelbare Drifter indordne sig under Villien, desmere vil Valget af Ægteskælle blive Gjenstand for en omhyggelig Undersøgelse og Betænkning, desmindre vil Betagelsen ved visse ydre Fortrin, Skjønhed, eller f. Ex. blot smukke Knebelsbarter, Uniform, Færdighed i Dands og Pjant o. dsl., faaledes som nu i de den ideale Kjærlighed nærmeststaaende Tilfælde, blive det Afgjørende.

Under den antydede oekonomiske Udvikling, naar Dvinden indtager sin rette Plads som selvstændig Deeltager i det hele sociale Værk, naar Associationen og den dermed forbundne Indsigt af Nødvendigheden af Alles Vel for den Enkeltes Vel har bragt Formuesuligheden til saagodtjøm at forsvinde, vil altsaa Bengegiftermaalet være beseiret.

Det gamle stränge Ægteskab eensgang for alle er man godt ude over; andet, tredje, fjerde Giftermaal efter første Ægteskælles Død er der ikke noget i Veien for, det er slet ingen Sjældenhed, og der er kun i Forhold til de gamle pro Forma gyldige æsthetisk-religiøse Phraser noget Urimeligt deri. Skilsmisse og nyt Giftermaal bliver ligeledes lettere og lettere, og, sjøndt jeg ikke seer mig istand til at bevise det, troer jeg tillige, bestandig hyppigere. Alt

dette er jo ganske naturligt og fornuftigt. Er det ikke forfærdeligt, at et strøbeligt Menneske eengang for alle skal afgjøre, hvem han vil leve sammen med i et heelt Liv, og saa ansee sig for bunden ved denne ene Afgjørelse? Navnlig efter den overfladiske eller af ideelt uvedkommende Hensyn afhængige Ægteskabsindgaaelse, som nu er eneberettiget, maae naturligtviis de allerfleste Ægteskaber være temmelig forveilede og en Mængde af dem absolut utaalelige; godt er det derfor, at Saadant kan ændres.

I det gamle Liv staae imidlertid betydelige Vanstædheder iveien for Ændringen.

For det Første er Individernes Bevidstheds og Livs-sædvaners Udvikling saa overordentlig afhængig af Tilfældet, af de aldeles uberegnelige Omstændigheder, og variere derfor saa særdeles meget. En er Jøde, en Anden Lutheraner, en Tredie Mormon, en Fjerde Katholik, Alt efter aldeles tilfældige Omstændigheder. Saaledes med alle de saakaldte Anstuelser, Vaner osv.

Men Udviklingen medfører jo en ustandselig Tiltagen af den stedse mere uddannede, vidende og tænkende Bevidstheds Magt over Omstændighederne ogsaa i denne Retning, altsaa en langt større Censartethed. Paa et Punkt ude i Fremtiden vil der f. Ex. ikke være Spor til en Forstjæl som den religiøse; med den religiøse Børneforstruelfes Ophør er det Hele forbi. Færdigheden i at naae Enighed og Samvirken med nye Individier vil derfor da være langt større og stedse tiltagende.

Dernæst have vi i det gamle Liv de betydelige Van-

steligheder med Ordningen af Børneopdragelsen og af de pecuniære Forhold, hvilke ville omtrent forsvinde under Udviklingen.

Endelig er der den for nyt Ægteskab ugunstige offentlige Mening. Denne støtter sig kun til Levningerne af de gamle Systemer og Idealer og vil forsvinde med disse, ligesom paa den anden Side den abstracte Respect for den offentlige Mening vil tage betydelig af.

Saaledes falde da betydelige Hindringer for en friere Indgaaen og Opløsning af Forbindelser, for en kjæt Forsøgen sig frem i denne væsentlige som i alle andre Retninger. —

Og nu er denne Skizze forbi; tør er den, meget tør og skarp, men muligviis ikke aldeles udfikket til at gjøre opmærksom paa, at der gives alvorligere Spørgsmaal i Retning af „Qvindens Emancipation" end det, om Herrerne paa et Dandsesal skulle tale med Damerne om „Ingenting" eller om interessante Materier, saasom Æsthetik — o: atter omtrent „Ingenting", eller det, om Herrerne gjøre pønt i at see Damerne paa Fødderne (og Benene) og sige „Skjønne" naar ikke Tjeneren er lige i Hælene paa den noble Dame.
